

SOCIETAT CATALANA DE SOCIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ACTES DE LA
SOCIETAT CATALANA
DE SOCIOLOGIA

ANY 1993

BARCELONA
1994

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Actes de la Societat Catalana de Sociologia : any 1993
A la part superior de la portada: Societat Catalana de Sociologia. Filial de l'Institut d'Estudis Catalans.
— Conté: La nova administració Clinton i Amèrica Llatina: expectatives i reptes / James Petras.
L'ecologisme com a alternativa política / Carlos Gabetta, Jorge Riechmann, Louis Lemkov
ISBN 84-7283-259-7
I. Petras, James F., 1937-. Nova administració Clinton i Amèrica Llatina: expectatives i reptes II. Gabetta, Carlos. Ecologisme com a alternativa política III. Societat Catalana de Sociologia 1. Ecologisme 2. Estats Units d'Amèrica — Relacions exteriors — Amèrica Llatina 3. Amèrica Llatina — Relacions exteriors — Estats Units d'Amèrica
327(73:8)
329.63:504

L'edició d'aquesta obra
ha estat a cura de Lluís Figa i Faura,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

© 1994, dels autors de les ponències
© 1994, Institut d'Estudis Catalans, per a la present edició
Editat per la Societat Catalana de Sociologia
(filial de l'Institut d'Estudis Catalans)
Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: juliol de 1994
Tiratge: 600 exemplars

Compost i imprès per Altés, s.l.
Caballero, 87. 08029 Barcelona

ISBN: 84-7283-259-7
Dipòsit Legal: 24326-1994

TAULA

Presentació <i>per Raimon Bonal</i>	5
La nova Administració Clinton i Amèrica Llatina: expectatives i reptes, <i>per James Petras</i>	9
L'ecologisme com a alternativa política, <i>per Carlos Gabetta, Jorge Riechmann i Louis Lemkov</i>	25

This One

NBJS-EUN-6Y5S

PRESENTACIÓ

La Societat Catalana de Sociologia es complau a fer-vos un nou servei en el context de l'activitat intel·lectual duta a terme per l'Institut d'Estudis Catalans, del qual formem part. Un nou servei que s'inscriu en la dinàmica interna associativa de la nostra entitat; és per això que el producte que us arriba a les mans segurament us semblarà dispers i excessivament heterogeni, tot i el seu notable valor científic i l'interès innegable de la seva actualitat temàtica.

Les dues aportacions que constitueixen el contingut d'aquest paper que teniu l'oportunitat de gaudir i conservar entre els vostres materials de consulta, foren l'objecte de dues trobades que, respectivament, van ésser presentades com a «conferència» i com a «debat-col·loqui».

La primera, «La nova administració Clinton i Amèrica Llatina: expectatives i reptes», va anar a càrrec del conegut i prestigiós sociòleg nord-americà James Petras, professor a la Universitat de l'Estat de Nova York (Binghamton) i fou pronunciada el 10 de març d'aquet 1993 en uns moments en què només la capacitat analítica de qui intervenia per raó de la seva especialitat professional podia emetre una interpretació arriscada —perquè podia semblar prematura— del que podia desprendre's del recentment elegit president dels Estats Units d'Amèrica.

El segon, «L'ecologisme com alternativa política», va comptar el 2 de juny del mateix curs amb la participació simultània de Carlos Gabetta, director de la prestigiada publicació Cuatrosemanas y Le Monde Diplomatique; de Jorge Riechmann, adscrit al Departament de Sociologia i Metodologia de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona, i de Louis Lemkov, professor de Sociologia a la Facultat de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest debat-col·loqui posa sobre la taula els paràmetres que configuren el moviment ecologista i les seves possibles potencialitats amb vista a esdevenir una alternativa política, i cal tenir compte que es va realitzar en uns moments en què la campanya electoral al nostre país es trobava en el seu punt culminant i que presentava incerteses de cara a l'esdevenidor polític de casa nostra; només la competència i la capacitat d'uns estudiosos eren aptes per a dilucidar la veritat de l'ecologisme com una real i autèntica alternativa política.

Dos temes, tanmateix, ben diversos, tot i que units pels trets comuns de l'actualitat i d'un interès innegable per als professionals de la sociologia. Ens sembla que la convivència i l'oportunitat del servei que pretén la Societat Catalana de Sociologia no exigeixen cap mena de justificació.

En aquesta petita presentació ens cal puntualitzar algunes qüestions que seran precisions necessàries abans d'emprendre la lectura dels seus continguts. No es tracta de cap mena de justificació, sinó que constitueixen un amable i cordial «avís al lector» per tal de donar més justesa i comprensió als texts que es troben a les seves mans.

La primera precisió és la que fa referència a la consideració que aquests no han estat uns materials pensats directament per a la publicació. Malgrat que quasi tots els autors han pogut revisar els seus continguts, el que fou verbalitzat en forma de conferència o de debat-col·loqui, fou enregistrat en cinta magnetofònica i pacientment buidat i transcrit. No és difícil endevinar algunes imprecisions de llenguatge nascudes de la comunicació directa i pública dels mateixos que hi han intervingut; dient exactament el mateix, una cosa és la redacció coherent i mesurada d'un paper i una altra la dicció pública i col·loquial d'aquests mateixos continguts. Ens sembla que, aquesta consideració, cal tenir-la en compte.

La segona precisió és que l'actualitat evident dels temes tractats pot fer que el pas del temps i la dinàmica ràpida i incontrolable dels canvis socials, polítics i econòmics, puguin arribar a modificar alguns aspectes de l'anàlisi que aquí es presenta. No es pot oblidar, de cap manera, la data en què aquestes exposicions foren fetes; val la pena de considerar aquests materials com una interessantíssima introducció a unes temàtiques que encara estan sotmeses al vaivé dels esdeveniments i dels fets.

En principi, semblaria inútil insistir a sociòlegs sobre la relativitat en l'espai i en el temps de la realitat mateixa que estem tractant; des dels inicis del pensament social amb Montesquieu i Marx, no ens queda cap mena de dubte sobre la variabilitat eterna de l'objecte concret de la nostra disciplina: el sociòleg no es mou mai en el terreny dels principis, sinó que la nostra tasca inductiva ens invita constantment a pensar que el que avui és així abans-d'ahir era d'una altra manera, i que el que es presenta aquí amb una determinada forma allà pot aparèixer diferentment. La comparació és l'essència mateixa de la sociologia, mentre que la gènesi social de la realitat i la historicitat són components essencials de l'explicació científica en la nostra disciplina.

Fetes aquestes precisions, que ens semblaven indispensables, només ens resta felicitar-nos mútuament del fet de poder disposar d'uns materials que presenten un altíssim interès. És per això que la Societat Catalana de Sociologia creu que realitza un bon servei a la comunitat dels sociòlegs de Catalunya.

Ens plau dir, finalment, que aquests actes públics no van ésser convocats en solitari. La Societat Catalana de Sociologia i el Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia van organitzar la primera trobada juntament amb l'organització no governamental Món-3 (Universitaris pel Tercer Món), i la segona, amb la publicació Cuatrosemanas y Le Monde Diplomatique; col·laboració interessant, fecunda i plenament gratificant.

En principi, la Societat Catalana de Sociologia no es proposa fer cap mena de convocatòria d'una manera immediata. Per a aquest 1994 hem dedicat tots els nostres esforços a l'organització del Congrés Català de Sociologia. Ens hem limitat a nosaltres mateixos amb l'ànim de dinamitzar aquesta important trobada que ha de revitalitzar la nostra professió i li ha de donar relleu.

RAIMON BONAL
President de la SCS

**LA NOVA ADMINISTRACIÓ CLINTON
I AMÈRICA LLATINA:
EXPECTATIVES I REPTES**

JAMES PETRAS

**CONFERÈNCIA PRONUNCIADA
EL DIA 10 DE MARÇ DE 1993**

Pot semblar una mica prematur discutir la política de Clinton quan fa menys de dos mesos que va prendre el poder. Amb tot, penso que hi ha prou indicadors per a començar a projectar una anàlisi sobre el camí que està prenent el president Clinton ja des d'ara.

S'ha de posar la presidència de Clinton en un context electoral: les relacions de la seva campanya i les orientacions dels Estats Units en els dos darrers anys. Clinton representa als ulls d'un important sector de l'electorat un poder efectiu per a poder reconstruir els Estats Units: les ciutats, la societat civil i la política sobre els problemes domèstics.

A partir de l'any 1991 hom pot observar un desgast en la política global dels Estats Units. Per la Guerra del Golf, i ja abans, la majoria de l'electorat, nord-americà es va manifestar en contra de la intervenció. Però, una vegada s'inicià la guerra, i veient que hi havia poques baixes, va canviar el panorama. I quan feia sis mesos que durava, va desaparèixer com a factor influent en la gran majoria del públic.

I tota la campanya es va centrar en un factor simple: els problemes domèstics. Àdhuc la intervenció a Somàlia havia d'ocórrer després de les eleccions, i no abans, per la senzilla raó que el públic estava fart d'intervencions. Els grans projectes de suport a Ieltsin i la política dels ultraliberals a Rússia no pot ésser ampliada ni aprofundida per les mateixes raons. L'anunci de Bush entorn de la política vers Rússia es dona en el mateix moment que els grans disturbis de Los Angeles; l'un tenia l'efecte de neutralitzar l'altre.

La política de Bush, de fusells i lliure mercat estava desgastada, tant pel que fa a les intervencions a fora com per la manca d'una política pública vers els grans problemes interiors: salut, educació i ocupació. Aquest cicle antipúblic i antiestatal és cosa del passat. Totes les enquestes demostren un ampli percentatge de públic favorable a un pla nacional i universal de salut. El *Norh Street Journal* va fer un comentari irònic en dir que els països comunistes marxaven cap al lliure mercat; el públic nord-americà està exigint més intervenció de l'Estat en totes les esferes: econòmica i política.

I és en aquest context que neix la retòrica de Clinton. La política industrial, de salut..., barrejada amb una perspectiva moralista sobre la política exterior, encara que en el fons encobria una política intervencionista. Ja es poden notar aspectes d'això en les primeres declaracions del Govern de Clinton després de la seva elecció.

I la primera impressió és que hi ha una gran continuïtat a tots els nivells; per exemple, en la política exterior de Bush. Hi ha raons estructurals per a seguir aquesta política amb algunes modificacions estructurals en els matisos i en les formes de realitzar aquesta política. En altres paraules, crec que l'encàrrec que té Clinton de reconstruir els Estats Units amb les majories populars serà un gran engany. I més enllà d'això, d'aquí a uns anys, hi pot haver el gran desencant.

No entraré amb gran profunditat sobre la política domèstica ni sobre el pronunciament del programa econòmic; però una anàlisi curiosa de les exempcions, dels impostos, de les exoneracions..., de l'estratègia que té, demostra que n'hi ha ben poc, de popular. I dic que si Bush o Reagan haguessin pres les mesures que està prenent Clinton en la política domèstica, tots els progressistes posarien el crit al cel com una actitud reaccionària. Però com que ho fa la «veu del poble», el partit demòcrata, que està realitzant aquesta política (impostos als jubilats, impost retroactiu sobre les fonts d'energia, projectes de gravar amb nous impostos els beneficis de la salut, impost nacional sobre les compres...) que fa impacte fortament sobre els més desvalguts, tot passa; però s'ha de dir que és una política de dretes (encara que sigui de les dretes que no s'atreveixen a prendre aquestes decisions tan descaradament: l'impost sobre la seguretat social, per exemple). Això, a més de les exoneracions que s'estan proposant per al sector immobiliari, sector que té les seves arrels en la mateixa composició del gabinet. I la desregulació que està proposant altra vegada sobre els bancs, després de tres anys de regulació sobre els estalvis i els préstecs, quan el representant de Clinton per a la política bancària és un representant del banc que ocupa el quart lloc dels Estats Units.

Hem de veure els primers pronunciaments per a tenir una idea sobre la continuïtat de la política de Clinton. Primerament, la que es refereix als haitians. Partint de la primera expressió, que deia que Bush està bloquejant els pobres refugiats de la dictadura, quan arriba al poder Clinton, forma un mur de ferro amb un cercle de l'armada nord-americana per bloquejar l'illa i totes les possibilitats d'emigració, i torna els refugiats sense cap mena de procés judicial, fet que va contra la mateixa llei dels Estats Units.

Segonament, sobre l'ocupació i colonització de Panamà, no hi ha cap discrepància entre Bush i Clinton.

En tercer lloc, el subsecretari per a afers llatinoamericans (Arondson) continua essent el mateix durant la transició, encara que serà substituït aviat; però el fet que sigui favorable a la política d'aquesta persona i s'hagi mostrat capaç de conviure amb l'arquitecte de la política llatinoamericana és simbòlicament expressat en la continuació d'aquest personatge.

Sobre la NAFTA, el Tractat de Lliure Comerç, Clinton hi dona suport sense llàgrimes. Es faran algunes modificacions jurídiques per satisfer els sindicats i els ecologistes dels Estats Units; però aquestes lleis no tenen cap mena d'importància, perquè, per exemple, hi ha ara lleis a Mèxic contra la contaminació que perjudica la mà d'obra, i no tenen cap mena de transcendència: el Rió Grande està tan contaminat que no s'ha d'ésser Jesús per a acruar-lo sense volar; és el lloc més contaminat, i encara anirà a més en aquest sentit.

A Europa, la política de Christopher, que ha començat atacant Vance i Owen perquè són massa dèbils, i que ha projectat una imatge de la voluntat d'usar la força; era una declaració mitjanament «sueca», atès que el públic nord-ame-

ricà és ara molt antiintervencionista, i això ho saben Christopher i Clinton. Una política massa agressiva ara el podria involucrar en una crisi de bastant magnitud a curt termini.

Però la retòrica i la posició d'enfrontament va més enllà de Bush en aquest sentit. I sobre Somàlia, les forces armades dels Estats Units continuen actuant com una força d'ocupació establint posicions de força per a la propera fase de pacificació. No té res a veure amb la política humanitària. Quatre empreses petrolieres dels Estats Units tenen l'accés a les dues terceres parts de tot el territori de Somàlia. CONACO, que és l'empresa més important, va fer d'intermediària entre els clans i l'ambaixada nord-americana; quan aquesta havia de funcionar, empraven la sucursal de CONACO.

I més enllà d'això, Schwarzkopf l'any 1991 va donar el testimoni que es necessitava una presència a la mar Roja perquè el canal de Suez no té capacitat per a la sobrecàrrega dels petroliers i hi ha una altra ruta sobre la qual és vital tenir-hi una presència física; això és un altre factor que hi està influïnt. I encara hi ha tots els problemes amb els fonamentalistes: el Departament d'Estat posa el Sudan com aliat de l'Iran i com una amenaça: la intervenció a Somàlia és un avís als sudanesos, que han de tenir cura de l'extensió de la seva política.

Més que res, Somàlia era per al consum domèstic, una forma més de pressionar el públic nord-americà perquè s'empassés l'intervencionisme i posant-lo com un intervencionisme moral de gran virtut contra una política d'abandó dels pobres i la inflació. De totes maneres, no era una intervenció amb gran suport i aplaudiments, i Clinton s'ha ficat en la mateixa política de suport al cent per cent sobre la intervenció a Somàlia.

A l'Orient Mitjà, Clinton i Christopher estan prestant suport a Israel avançant-los tàcticament sobre la manera de dividir els àrabs a partir del procés de Salami (posar 100 i després negociar, tallar i dividir). Això està donant resultats amb l'actitud dels sirians, que ja estan disposats a entrar en les negociacions. Sobre l'Iraq, quan va declarar el cessament del foc unilateral, els Estats Units i Clinton ho van saludar amb alguns coets i bombes dient que els radars eren una amenaça per als seus avions; és una nova expressió de l'agressivitat.

Però més preocupant per a mi va ésser el debat sobre els gais. Per què? De fet, era un pronunciament progressista, des de la perspectiva de donar drets als grups homosexuals. Però, com es va portar a terme la política? Pawl, en la millor tradició de la política llatinoamericana, intervenint públicament en la política, va criticar el president i va definir una posició. En comptes d'aplastar-lo, i dir: «Els generals no s'han de pronunciar sobre política», Clinton va entrar en el debat i la discussió. I això és un mal precedent. Només cal recordar quan MacArthur era general a Corea i es va atrevir a intervenir en la política civil dels Estats Units sobre la intervenció a Corea, i era un general de molt prestigi; Truman va tenir l'obligació de retirar-lo i jubilar-lo. En aquest procés, però, Clinton molt dèbilment va entrar en aquesta discussió, i sembla que és un mal indicador de les relacions civils-militars, quan un president no és capaç de decidir qui mana al nostre país. Això ja és passat; però és una referència de la debilitat davant d'una política agressiva, una política militar. És una cosa a tenir en compte.

Crec que hi ha sis punts vàlids per a entendre què passarà amb Clinton i amb qualsevol president demòcrata o republicà en aquest pròxim període:

1) La primera preocupació és mantenir l'hegemonia global dels Estats Units.

2) El corollari d'això és el desafiament a qualsevol competidor en una hegemonia regional; això inclou Alemanya, a Europa, i el Japó, a l'Àsia.

3) En tercer lloc, sostenir una ofensiva militar i ideològica en el Tercer Món per mantenir la influència entorn dels seus països. Els nous enemics són els moviments nacionalistes, els moviments islàmics no liberals (hi ha dues variants de musulmans: perquè existeix la versió turca, que combina el liberalisme econòmic i l'autoritarisme religiós en cultura, educació i família), etc.

4) En quart lloc, es tracta de projectar poder militar per compensar les debilitats econòmiques.

5) S'han de desviar recursos domèstics per a projectar poder global, seguint la política de sacrifici interior per a mantenir posicions de força en l'economia política global.

6) I, darrerament, hi ha, dintre la política econòmica, la tendència a enfortir la política existent, centrada en l'eix del sector de capital fictici i els sectors d'alta tecnologia, com a recurs de la seva política econòmica exterior.

Si analitzem, a partir d'aquest concepte, qui són els que faran la política, ho podríem fer pels seus «antecedents» i, a partir d'aquí, veure el que en podem esperar. És el govern amb més milionaris dels que hi hagut en la història recent dels Estats Units. Reagan en tenia sis de tretze, Bush en tenia set i Clinton en té dotze. I qui són? Són milionaris que es van fer durant el període d'especulació de Reagan i Bush, van participar en la festa i ara demanen que el poble pagui els plats trencats amb aquesta retòrica del sacrifici per la grandesa del país. És més, són advocats d'empreses multinacionals, membres de cases importants d'inversió, polítics vinculats al capital financer i intel·lectuals vinculats al capital d'ultramar.

El secretari del Tresor, Lloyd Bentsen, un ex-senador de Texas, té lligams que vénen de lluny amb els sectors dels bancs i va estar ficat fins al nas en els estalvis i préstecs i, durant una campanya electoral, va oferir dinars als sectors empresarials privats per valor de 10.000 dòlars per fer-los consultes sobre les seves necessitats. Està ara en la política econòmica exterior. Mickey Kantor està encarregat de les negociacions del comerç exterior, i és un advocat de grans empreses i assessor del sector financer. Roger Altman, subsecretari del Tresor, que ve d'una de les cases més importants d'assessoria i inversions internacionals. Robert Rubin, ex-capitalista de Goldman-Sacks, d'inversions, i principal assessor de Clinton i cap del Consell Nacional Econòmic; quan va arribar a ocupar el seu lloc, va enviar una carta als seus ex-clients per dir-los que podrien treballar junts des del seu nou càrrec. Christopher, secretari d'Estat, és també advocat de les grans empreses i actua en connivència amb el gran capital internacional.

Aquest equip, primerament, s'ha de dir que està vinculat a l'expansió internacional, i no n'hi ha cap que estigui inserit en l'elaboració de projectes revitalitzadors de l'economia. Segonament, en relació amb la retòrica estatista industrial, no n'hi ha cap que tingui cap mena de pràctica. En tercer lloc, tots creuen en la possibilitat que l'Estat pugui tenir un paper important facilitant la circulació de capital en l'economia internacional; és a dir, el tipus d'estatisme que afavoreixen és el que promou inversions a fora; no n'hi ha cap que s'hagi compromès en les lluites populars, amb els negres, etc., més enllà de la multi-

culturalitat que apareix al gabinet (hi ha negres, hispans, dones..., hi són tots menys un: la classe obrera).

I el representant dels negres és Ron Brown, que guanya 500.000 dòlars l'any com a advocat i representant de la família Duvalier a Haití, i representa el 0,0001 dels ingressos dels negres; és a dir, un de cada 10.000 o 100.000 negres guanya el sou d'aquest representant dels negres. I podríem passar per tota la llista i veuríem que la representació simbòlica ètnico-racial, per un cantó, és molt diversa; però són molt homogenis en la composició de classe, i s'ha de notar la diversitat d'un cantó i l'homogeneïtat de l'altre cantó.

Les satisfaccions i gratificacions als progressistes són grans per a tantes dones i tants representants de minories, i també els capitalistes estan molt satisfets pel tipus de representació que tenen.

La política exterior dels Estats Units s'ha de veure en relació amb la política global i, com deia abans, la política és mantenir l'estatus dels Estats Units com el superpoder global unipolar i, des d'aquesta política, cercar formes per a debilitar Alemanya a Europa i mantenir la posició dels Estats Units a partir de l'OTAN estenent el seu paper, perquè dintre de l'OTAN els Estats Units tenen molt de pes. I, a través de l'OTAN, conservar l'accés al comerç i als mercats d'inversions a Europa.

La política de Clinton és la de tots els països imperialistes: lliure comerç i protecció, totes dues coses. Nosaltres tenim trenta-vuit ítems protegits amb quotes i tarifes; el darrer és l'acer i el ferro, tal com va proclamar Clinton fa una setmana. I hi ha tota una llista de restriccions d'automòbils del Japó i d'altres països. Però, al mateix temps, hi ha subsidis per a l'agricultura, enormes subsidis: sobre el cost de l'aigua, sobre l'ús de l'energia, sobre programes d'extensió i l'aplicació de tecnologies. Tot està subsidiat per l'Estat. I el subsidi nord-americà és molt diferent del subsidi europeu: no és sobre els productes, sinó sobre els costos dels *insumos* ('despeses necessàries'). Depèn de com es calculin aquests, poden ésser amb subsidi o sense.

La política militar dels Estats Units és reduir la despesa militar; però no per perdre la superioritat, i és per això que la rebaixa de la despesa militar als Estats Units arriba a una proporció d'una mica més del 5% del pressupost militar, més o menys uns 15.000 milions de dòlars. En una situació en la qual no existeix l'URSS, no existeix tampoc cap més poder mundial. Això té diverses interpretacions; però la principal és formular l'estratègia dels Estats Units a través de la intervenció ràpida, Rapide Employment Forces, que no inclou els enfrontaments nuclears. I això no solament per al Tercer Món, sinó per a altres regions, àdhuc Europa.

Crec que la política dels Estats Units a Bòsnia és molt interessant en aquest cas. El que volen els Estats Units és presentar-se com la força indispensable, ja que els europeus són incapaços de resoldre els conflictes i simulen una força o altra per a generar una imatge d'impotència i que arribi als Estats Units perquè en faci una altra vegada l'arbitratge.

Més enllà d'això, estic fent una recerca sobre crims racials entre els Estats Units i Alemanya. És sabut que als Estats Units els crims racials són més abundants que a Alemanya; però tenen molt poca publicitat. S'han de condemnar sempre els crims racials arreu, hi estem en contra; però quan passa alguna cosa a Alemanya i cremen turcs, la mateixa setmana han cremat negres a Florida sense cap mena de publicitat. I encara és pitjor: als Estats Units nin-

gú no protesta, i no hi ha 500.000 persones amb espelmes. Dos negres maltractats a Brookland violentament i el *New York Times* es preguntava sobre la decisió de l'alcalde de condemnar els agressors perquè deia que encara no tenien tots els fets comprovats.

L'ús i l'explotació de conflictes racials és emprat pels Estats Units per a fer més gran la seva autoritat moral, pel lideratge mundial. Però no hi ha diferències. És més, els crims racials per part de l'Estat són molt més seriosos que els crims racials dels grups extraparlamentaris d'Europa. El cas de King a Los Angeles és veritablement simbòlic. S'ha de veure la competència de l'ús de la condemna dels crims a Europa com una forma de generar la imatge del gran líder moral del món.

Hi ha molta competència amb Europa per a influir en la política de Ieltsin; és a dir, que aquest és un personatge que es llogarà allà on sigui. En primera instància, Alemanya tenia el canal interior i ara, amb Clinton, es torna a posar Nixon sobre la plataforma. Nixon és un dels «cridaners» més agressius sobre la necessitat que els Estats Units tinguin un gran Pla Marshall per a finançar Ieltsin. Tota la política dels Estats Units no és de si es volen desviar recursos cap a Rússia, sinó de com vendre-ho al públic. I, donada la deterioració interior dels Estats Units en aquests moments, aquesta és una qüestió summament impopular: desviar recursos cap a Rússia, prestar suport a un govern de dretes que està destruint, d'una manera insòlita, la història, el país.

La preocupació, ara, és competir amb Europa per l'accés a les fonts d'energia, i Chevron està molt implicat en les decisions dels Estats Units sobre Rússia: fonts d'energia, alta tecnologia... Com deia un columnista recentment, volen treure la crema del que existeix a l'ex-Unió Soviètica.

Junt amb això, hi ha tota una propaganda de crítica al Japó pel comerç; hi ha tota una gamma d'articles que vinculen el lideratge polític del Japó amb les màfies, els gàngsters i la corrupció. I tot això existia ja fa quaranta anys amb el partit liberal-demòcrata; però ara surt a la llum: cada dia els diaris parlen d'algun escàndol referit al Japó. I també surten articles emfatitzant la influència japonesa sobre Àsia. Quan els periodistes comencen a discutir la influència de les multinacionals a Tailàndia sembla com si els periodistes nord-americans fossin esquerranosos i, en alguns casos, teòrics de la dependència. «Japó saqueja els recursos i paga malament els treballadors», i mil coses més. Com si els Estats Units, quan actuen en aquestes regions, ho fessin com el Papa Noël.

Aquesta política és un reflex de les tensions que hi ha perquè els Estats Units puguin no solament projectar-se a escala mundial, sinó entrar i tenir una presència a les regions que per a ells són claus.

Més enllà de la política global, hi ha una política sobre els conflictes regionals, i aquí es tracta de defensar els clients de llarg termini i mobilitzar esforços per destruir o amenaçar adversaris regionals. I, més enllà, es fa un esforç per a establir presència física per a tenir un avantatge estratègic respecte als competidors. I això es pot veure en la presència actual a l'Aràbia Saudita, en el fet de tornar a ajudar el Perú, en la presència de nord-americans en els països andins...; el rapte de l'espanyol a Mèxic és només l'expressió de la doctrina nord-americana d'extraterritorialitat (que diu que les lleis dels Estats Units són superiors a les dels països en els quals els Estats Units estan involucrats).

Més enllà de tot això, em sembla que els Estats Units tenen l'interès de facilitar les privatitzacions, particularment les que es refereixen a les dels

recursos naturals, sobretot extractius. I, dintre d'aquesta perspectiva, utilitzen les Nacions Unides per a realitzar la seva política. Fa deu anys, tota la premsa nord-americana, tota la «politiqueria», condemnava les Nacions Unides, i a més, els Estats Units donaven sempre el veto, i es deia que les Nacions Unides era una torre de Babel del Tercer Món, de demagogs, de populistes, de revolucionaris... I ara les Nacions Unides domesticades són un instrument per a fer una política multilateral, en la qual els Estats Units podrien instrumentalitzar forces internacionals per a complir les seves finalitats. Però quan no pot aconseguir la majoria, aleshores l'actuació dels Estats Units és unilateral.

Aleshores, encara podem veure que hi ha una doble política: en primera instància, buscar el suport de les Nacions Unides sense subordinar les seves forces en aquest marc i, quan no ho poden aconseguir, actuar unilateralment per realitzar la seva política.

Sobre Amèrica Llatina, els Estats Units amb Clinton tenen un paquet, un patrimoni de Bush i Reagan que acaba servint a la política d'aquests. A partir dels anys vuitanta, els canvis estructurals que es van iniciar (privatitzacions, desregulació i eleccions) van suposar el millor paquet per a Clinton, la millor combinació per a fer política. No es canviarà res en aquest paquet. Se seguirà la promoció de les privatitzacions, se seguirà prestant suport als règims electorals i continuaran desenvolupant les relacions amb les institucions militars.

Clinton té interès a continuar abonant canvis de règim; però no té cap interès a desmantellar l'Estat. El cas d'Haití és paradigmàtic i indicatiu. La política de Christopher i Clinton sobre Aristide és una cosa que s'ha d'estudiar amb cura. Aristide representava un altre tipus de política electoral; va arribar al poder volent realitzar reformes, però també volia canviar les institucions de l'Estat, principalment els militars. Els volia marginar i fer-los fora com a institucions de poder. I Washington criticava Aristide sobre aquesta política. I quan l'exèrcit va fer fora Aristide, els Estats Units mantenien una doble política: primerament van condemnar el cop perquè no volien un exemple de cop a Haití de cara als seus clients electorals a Amèrica Llatina, i és per això que l'atacaven; però al mateix temps criticaven Aristide per la seva manera de tractar l'exèrcit. I ara demanen el retorn d'Aristide a condició que accepti l'exèrcit tal com és, i pressionen el mateix exèrcit per tal que accepti Aristide. És un famós compromís: que Aristide accepti l'exèrcit i que aquest accepti el retorn d'aquell en un context de constitucionalitat on no hi ha possibilitat de modificar la política econòmica d'orientació internacional.

Per a Clinton i els seus assessors, la NAFTA, el Tractat de Lliure Comerç, és el model per a Amèrica Llatina. No només per al Canadà-Mèxic-Estats Units, sinó més enllà; una forma d'integració que facilita la circulació d'inversions a partir de les multinacionals.

Hem de recordar els anys seixanta, quan existia un altre tipus d'integració, amb les restriccions sobre les multinacionals (el Pacto Andino de 1968, 1969 i 1970), que provocava la crítica dels Estats Units per les restriccions que imposava sobre el capital estranger. Després de les privatitzacions, després de les liberalitzacions, amb l'entrada de la presència nord-americana a Amèrica Llatina, ara s'està completament a favor, tant del Mercosur com del Tractat de Lliure Comerç al nord. Aquesta integració funciona ara amb actors diferents socio-econòmics i en un context completament diferent.

Com deia ara, la retòrica del lliure comerç està qualificada: quan els Estats Units parlen del lliure comerç estan parlant del lliure comerç amb quotes. Pot semblar orwellià; però aquesta és la manera de funcionar. Està pel lliure comerç amb l'exclusió dels tercers partits; és a dir, s'imposen condicions a empreses estrangeres que funcionen a Mèxic que han de tenir un 70% d'*insu-mos* dintre del país per a exportar als Estats Units. És una manera de dir que s'està pel lliure comerç entre nosaltres, i els que vénen de fora han de complir les condicions que nosaltres fixem. S'està pel lliure comerç, però s'estan violant les condicions perquè ho sigui, com ara qualsevol operació amb països com Cuba. S'està pel lliure comerç, però continua el bloqueig de Cuba. S'està pel lliure comerç, però s'està ocupant Panamà. S'està pel lliure comerç, però s'està intervenint d'una manera extraterritorial.

I més enllà hi ha un fet clau que és un bon indicador de la política conservadora de Clinton: és l'individu que pensaven posar com a subsecretari per a Amèrica Llatina; un senyor que es diu Mario Baizar. És un representant de les multinacionals a Nova York. Va anar a Cuba i va tenir converses amb els sectors que estaven buscant inserir-se en el mercat mundial, els més negociadors, i en va treure la conclusió que era possible negociar amb Cuba des dels Estats Units: amb aquestes negociacions es podrien aconseguir algunes concessions obrint Cuba a influències econòmiques que podrien dur-la a canvis polítics. Aquesta és la perspectiva: un representant il·luminat de les multinacionals. La fundació cubana de la ultradreta, que va votar en massa per Bush i li van finançar la campanya, van dir que no, i Clinton va capitular. No es va atrevir a posar Baizar de subsecretari, i em sembla que posaran un funcionari professional del Departament d'Estat.

No es poden esperar iniciatives socio-econòmiques noves. No hi ha cap programa, com Alianza para el Progreso, que pugui servir de definició de la nova política. El canvi del deute per actius a Amèrica Llatina reflecteix que no hi ha cap indicador que ens pugui insinuar el perdó del deute i, al contrari, la reconversió del deute en accions continua essent la palanca de la política de Clinton, com ho va ésser de la política de Bush.

I més enllà d'això es pot apuntar que la relació amb Fujimori és encara pitjor que amb Bush, que va suspendre l'ajuda; Clinton ha renovat l'ajuda i està preparant unes àmplies relacions. Basant-se en què? Basant-se en la política econòmica liberal de Fujimori.

El que ocorre a Centramèrica són eleccions sense justícia social. El neoliberalisme a canvi de la participació electoral. S'obre un termini perquè els ex-guerrillers puguin ésser candidats, i tenen els seus àmbits d'influència, aconseguixen beques per a estudiar en escoles empresarials; però queda la política agroexportadora i la política econòmica desregularitzada i una reforma agrària a la muntanya amb terrenys inútils per a la indústria agroexportadora. És una obertura política dintre dels paràmetres de la política econòmica anterior.

I això va generant moltes tensions. El paper del Partit Demòcrata en aquest context és donar legitimitat al sistema electoral, generar il·lusions sobre els canvis entre una majoria cada vegada més alienada del sistema polític. Un gran descontentament que tenia la seva expressió en el candidat dretà de Perrault; però que continua essent present com un factor, un descontentament, un desgast. És el que jo en dic «el populisme de Wall Street de Clinton»: és un

populisme que aplica mesures antipopulars que la dreta va possibilitar, i això ha fet que no hi hagués credibilitat en el sistema.

I no tinc temps d'analitzar la política econòmica sobre el dèficit; però la política del dèficit és la política dels bons, i quan Clinton cita el mercat dels *bono-markets* per mostrar l'èxit, està dient moltes coses. Des del moment que tenim un 13% o un 14% de desocupats i subocupats, quan un de cada deu americans ara necessita cupons per a alimentar-se, parlar de mesures deflacionistes és una política perversa. Com es pot parlar com Roosevelt i actuar com Hoover?

Aquesta combinació no té res a veure amb una política renovadora, una iniciativa popular ni per a Amèrica Llatina ni per a les forces internes. El que confon la gent de l'exterior és aquesta retòrica de la intervenció de l'Estat. Per a qui estan intervenint els «pressionalistes»? I quina és la política exterior democràtica? Una vegada que hem eliminat la retòrica democratitzant, moralista. Tornarem al president més activista, més intervencionista, més agressiu dels darrers trenta anys, que era John F. Kennedy. És qui va llençar tota la doctrina de les guerres internes, els «boines verdes», va accelerar l'escalada al Vietnam, etc.

Olivier Stone va dir una gran mentida: fou una pel·lícula divertida, la que postula que van matar Kennedy perquè era un home que volia treure's de sobre tota la dreta. És absolutament fals: Kennedy ens va portar al límit de la Tercera Guerra Mundial començant per l'escalada del Vietnam, i tot amb una gran retòrica democratitzant. Aquest és l'estil de Clinton. Els límits financers, polítics del públic són un fre de cara a aquesta política. I àdhuc des de l'exterior la gent em pregunta sobre la conspiració de la dreta per a matar Kennedy. Quina dreta? Aquesta era la política més agressiva a Amèrica Llatina. Era el Govern que donava força a tots els assessors militars que van planificar els cops d'estat dels anys seixanta, i va estendre la influència dels Estats Units, no la defensa del continent, sinó la defensa contra l'enemic intern, com deia McNamara, i això es va institucionalitzar en tota l'Amèrica Llatina com la doctrina de la seguretat nacional.

Què hem d'esperar, aleshores, de la política de Clinton? Penso que el retrocés social acompanyarà el creixement econòmic. La recuperació a Amèrica Llatina dels dos darrers anys en alguns països té la seva base en els baixos salaris i la limitació sobre la legislació social. Si analitzem el percentatge d'ingressos en relació amb el valor agregat a Amèrica Llatina dels darrers vint anys, podríem veure que hi ha hagut una caiguda precipitada. És la base dels capitals llatinoamericans que se'n van anar a l'exterior. I tornen perquè les condicions polítiques i econòmiques són favorables i Clinton presta suport a tot aquest projecte de mantenir l'estructura i els ajustaments per a mantenir Amèrica Llatina com un lloc favorable per als inversors.

Crec que els Estats Units estan preparats per a donar suport a forces d'intervenció quan els governs que ells mantenen estan en perill; però sempre que els perills provenen de forces d'esquerra. Els Estats Units estan a punt d'intervenir en tota una gamma de conflictes regionals que va provocant la nova política liberal. El xovinisme creix al mateix ritme que la deteriorització econòmica d'aquestes regions. No hi ha cap govern que tingui la capacitat de sostenir un creixement que és tan transparentment injust.

El cas de Venèçuela és molt clar: l'any que Venèçuela tenia el creixement més gran a Amèrica Llatina, era el mateix que tenia els conflictes urbans més

grans de tota la regió, amb més de 3.000 morts; la xifra oficial era de 300. I aquesta política està generant tensions en tot el continent. Els Estats Units estan obligatòriament en l'ona d'abonar els règims electorals i la política econòmica que els acompanya. I això els implicarà en altres conflictes.

I per què no hi ha un canvi en la política dels Estats Units? L'anàlisi ens diu que és perquè no estan obligats a canviar. Per què canviar una situació que és òptima? Els banquers cobren el deute o el converteixen en actius, els exportadors tenen accés a tots els mercats, la mà d'obra és més barata que mai...; per què s'ha de canviar? És el millor moment, un òptim moment, des de l'angle dels interessos del gran capital dels Estats Units. Mai no havien tingut tants seguidors en els fòrums internacionals.

Els Estats Units només canvien quan hi ha una amenaça, i no hi ha una esquerra amenaçadora a Amèrica Llatina. L'Aliança para el Progreso va néixer perquè existia Cuba; les despeses sobre Centramèrica que són dolentes i destructives veuen la llum perquè hi ha desafiament revolucionari. I els anys noranta no hi ha amenaça de l'esquerra, i per tant, no hi ha una ajuda dels Estats Units; és una fórmula prou senzilla. Si sorgeix al Brasil una força popular capaç de canviar la política, els Estats Units formularan un nou projecte: hi intervindran i aquests pobles tindran pastanaga i bastó. Però si ara ets a Washington no tens per què canviar res. Tens governs que abaixen les tarifes i que obren el país, per què donar-los res? Li estan donant tot el que vol i sense concessions: situació ideal.

Per concloure, diré que la política de Clinton és una política de continuïtats i de canvis simbòlics. Canvis en els personatges, representació d'ètnies, grups, dones, sense cap contingut popular dintre la diversitat.

Clinton ha d'afrontar un enorme problema intern, i aquest és el seu principal obstacle. No pot vendre una política expansionista sense cap gran pretext, perquè no hi ha una base actual política als Estats Units sobre la qual sostenir una política expansionista global. No n'hi ha, i és un gran fre. S'hauria de mobilitzar tota una gamma complexa de personatges per a justificar-ho, com Bush ha intentat de fer a Somàlia amb els pobres i la fam, i ja sabem que els Estats Units són els mateixos que van armar els «matons» de Somàlia i d'Angola, i que hi va haver molts més milers de morts a Moçambic i no es van moure.

No té res a veure amb la fam i l'ajuda humanitària. L'humanitarisme que han de buscar és un pretext sense límits perquè tot procés de conflictes generarà problemes de pobresa; qualsevol guerra civil provocarà misèria. Si el criteri d'intervenció és la misèria, té el llibre obert per a intervenir en qualsevol lloc del món amb aquest pretext. És molt perillós emprar aquests criteris per a justificar les intervencions; són pretextos per a generar tota una gamma de punts de suport i de política.

Clinton entrarà en una gran crisi a mitjà termini, caurà entre les dues cadenes, perdrà el mandat popular que encara té sense aconseguir el suport incondicional de les elits. Prefereix tenir la seva gent, que l'usaran i li prestaran suport fins que es desgasti, per a tornar després als republicans. I s'usarà tota la demagògia, el somriure, el populisme, els instruments i tota la música que toca fins que n'escoti la utilitat. I la crisi serà d'aquí a dos anys. En aquest moment, l'aparell reaganian li està donant suport, i també un gran sector de la banca; però tot és condicional en tant que està realitzant una política que els és

favorable, i això fa que retingui el suport popular; però en el moment que perdi aquest suport popular, perdrà la seva capacitat d'ésser un bon representant.

Penso que aquesta situació podria generar oportunitats per a canvis més radicals en totes direccions, tant des de la dreta com de noves forces d'esquerra dintre dels Estats Units. Els corrents d'opinió inorgànics dintre dels Estats Units són amplis i grans. Les enquestes sobre programes socials als Estats Units deixen entendre que hi ha importants actituds favorables a l'increment dels impostos mentre estiguin vinculats a programes d'ocupació, de salut i d'educació. El que no es vol és pagar més impostos per a metes que no tinguin res a veure amb el seu millorament de vida. És des d'aquest angle que sóc optimista, perquè la fase Clinton podria passar de pressa i crear una situació molt més conflictiva, que permetria el replantejament d'una altra política.

A l'interior d'Amèrica Llatina, em sembla que les esperances amb Clinton d'enfortir les forces liberals i antiliberals a partir dels vincles amb la política de Clinton també canviaran molt de pressa. Fa poc que hi va haver qui em va telefonar d'Amèrica Llatina per dir-me que Clinton està atacat pel mercuri de Xile. I què té a veure el mercuri amb el que està fent Clinton en aquest moment? És a dir, hi ha una crítica de la dreta perquè no va suficientment a la dreta; però és una crítica partidista, no és substancial.

* * *

De les intervencions puntuals en el curs del col·loqui

S'ha d'analitzar l'electorat i qui va finançar la seva campanya i qui eren els seus principals associats. Des d'Arkansas, Clinton era un home dels sectors empresarials, del capital estranger i els banquers. Mai no va tenir una imatge progressista allà. Els indicadors socials sobre despeses socials eren els pitjors del país. I hi havia un gran producte de la publicitat presentant Clinton com una altra mena de persona; però Clinton, en la seva pràctica política, mai no havia estat més que un conservador demòcrata del sud, ni més ni menys. I dintre de la seva campanya, el sector que va donar més diners eren els banquers. Fou a partir d'aquests grups que va cridar al seu gran concili dels sectors empresarials per a discutir la seva política.

Clinton era un *rockshock* sobre qui tothom projectava els seus somnis: sindicats, negres i tots els altres. És l'esperança per acabar amb Reagan i Bush, amb tota una política sinistra i reaccionària; és com sortir d'una mala relació i veure en l'altre el millor que hi ha en aquest món.

Una mica com el que va passar a Europa quan, després d'un període desastrós del desenvolupament capitalista, vam elegir un socialdemòcrata perquè endegués les coses i, amb el mandat popular, reordenar les coses: fer tancar les empreses amb subsidis i fer el sanejament de l'economia. Es pot fer perquè hi ha el suport popular, i els sindicats no faran preguntes perquè és el seu home, el seu partit, i es giren cap aquí. Quan arriba el desgast, tornen altra vegada els conservadors. La funció del partit demòcrata és semblant a la dels

socialdemòcrates. En moments de crisi es prenen el medicament amarg amb la cullera i després perden el suport; però prefereixen fer aquest paper.

Però, com afrontarà Clinton els qui han estat les fonts de finançament i organització de la seva campanya, que influeixen sobretot els representants del gabinet? Conec molts progressistes en estudis llatinoamericans que esperaven ésser subsecretaris per als assumptes d'Amèrica Llatina, i no en va cridar cap. Va marginar tots els progressistes i liberals de l'Associació de Llatinoamericanistes, tot i que van aparèixer en un moment del règim de Carter sobre la política humanitària, drets humans, etc.; els van donar un tros de poder per a treballar per la vida de la gent amenaçada d'Amèrica Llatina. En aquest cas, han estat completament marginats.

* * *

Si analitzem quins han estat els principals actors amb el comerç del Brasil i l'Argentina, les indústries més influents són les multinacionals: automòbils, General Motors, Ford, Volkswagen, des del Brasil, i les grans empreses exportadores de cereals, des d'Argentina, que tenen molt a veure amb les multinacionals. Però el comerç dintre d'aquest esquema d'integració està creixent a cops, i els que estan treballant per aquesta integració són precisament les multinacionals presents a l'interior d'aquests països.

No són un 5% els que estan posats dintre d'aquest model, sinó que es tracta del 30%; són els beneficiaris que estan incrementant els seus ingressos. S'han d'afrontar les xifres que, dintre dels plans d'exportació dels darrers tres anys, s'han incrementat molt; les exportacions estan creixent molt. I a partir d'aquest punt de referència, s'ha de veure qui s'està beneficiant d'això.

Els Estats Units estan a favor d'aquesta integració perquè les empreses ja són dintre de la integració del Con Sud. És integració entre les empreses, i el 50% de les transaccions són intraempreses. Dins les mateixes multinacionals s'està tractant de les activitats. Des d'aquest angle, els Estats Units donen suport a Mercosur i al NAFTA, i dintre del NAFTA volen posar Mercosur en la mateixa marca. Els ministres d'afers exteriors estan a favor de combinar Mercosur amb el projecte d'iniciativa de Bush.

Primerament, els productes que Xile té per a l'exportació estan molt més en demanda al Japó, a Àsia i als Estats Units que a la resta d'Amèrica Llatina. Es tracta dels productes extractius, forestals, marítims, fruita, etc. No té raó d'integrar-se amb l'Amèrica Llatina sobre aquesta base.

Segonament, Xile està molt introduït en els circuits financers actuals.

Tercerament, Xile, a través d'un tremend procés d'explotació, té el percentatge del producte final que forma l'ingrés més baix de tots els països d'Amèrica Llatina, i la taxa d'explotació és la més alta de tot el continent; no són els més pobres, sinó que s'ha de considerar la taxa d'extracció. I això va permetre una enorme acumulació.

Aleshores, la forma d'integrar Xile en el Con Sud és a partir de l'explotació de capitals. Xile va invertir un milió de dòlars a l'Argentina l'any passat comprant empreses i invertint en empreses. Aleshores, la seva inserció és a partir d'inversions, i el seu comerç està lligat a les seves relacions amb els països capitalistes avançats.

* * *

Crec que la política dels Estats Units és fomentar tensions sense implicar un gran compromís militar; és a dir, crear una inseguretat sobre la capacitat d'Europa per a endegar la seva pròpia casa, sense fixar-se en un procés que podria ésser costós des de dintre i debilitar els fonaments del seu imperi.

És una política delicada per a mantenir un balanç: criticar, ficar-s'hi, debilitar, tenir una presència sense anar més enllà d'un assumpte del qual no es controlen totes les variables. No són solament els serbis de Bòsnia, sinó els serbis serbis i, més enllà, són les forces a Rússia. És una meta mantenir presència física sense comprometre's i debilitar les bases externes.

Kissinger és el millor exemple de fracàs de la política de gran poder d'intervenció. No s'ha d'oblidar que era el principal assessor de Nixon durant tota la Guerra del Vietnam; es va quedar a dintre molt temps i es va presentar com el gran expert il·luminat i brillant que va fer tant de mal als Estats Units. I van haver de passar quatre anys abans de sortir. I alguna cosa va aprendre; no ho va aprendre a Harvard, sinó en la vida i en la selva del Vietnam. Potser és la millor escola per a aprendre coses de les realitats: que els grans poders no sempre dominen la política dels petits poders. L'esquema de Kissinger era que els petits països no compten per a res i que només es poden arranjar les coses entre els grans, i pensava que amb Rússia i la Xina es podia solucionar la qüestió del Vietnam. I es va equivocar i en va pagar el preu: el debilitament dels Estats Units en la seva capacitat de maniobra a l'Iran i en altres llocs. I alguna cosa va aprendre d'això; cal pensar que, després de tants anys de fracàs, en va treure alguna lliçó.

* * *

Com deia abans, el sistema polític actual dels Estats Units, la cohabitació entre els militars i el govern civil, és el model més beneficiós. Quan Fujimori va expulsar els parlamentaris, per als Estats Units fou un problema perquè no volien debilitar la institució que estava funcionant bé per a ells. Volien que Fujimori mantingués la façana constitucional conservant el poder; és a dir, un bonapartista dintre d'un sistema parlamentari. Per què? Perquè aquest sistema està funcionant molt bé a tot Amèrica Llatina.

Canviar cap a una línia de concentració de poder i donar més visibilitat als militars és crear molts i molts problemes. En el context del públic democràtic, això no va bé, perquè no facilita la col·laboració. I aquest és un factor important per als Estats Units. Aleshores, el que interessa és sostenir una doble política: criticar i prestar suport. Provocar noves eleccions i cridar representants i observadors enviats per a certificar que són unes eleccions lliures; però volen tenir una alternativa. Si fracassa Fujimori i hi ha un buit, és un perill. Volen tenir una oposició liberal o conservadora, perquè, en cas que hi hagi un desgast, podran fer un recanvi. Però si hi ha un desgast d'un govern dictatorial, hi ha un buit, una situació d'instabilitat sobre la successió. I això és el que donaria una oportunitat d'intervencions de força no compatibles amb els interessos dels Estats Units en aquest context.

Ara, amb les noves eleccions i la façana renovada, han tornat a donar

suport a Fujimori; es tractava d'una separació, i no d'un divorci. Una separació amable que ha fet possible ara una reconciliació.

No hi ha ningú que estigui invertint en el Perú ara. Les inversions a llarg termini s'han acabat des de fa cinc anys. Les inversions al Perú són de curt termini, especulatives o en alguns sectors extractius; ningú no està invertint en cap cosa sòlida per causa dels conflictes que hi ha per la desocupació. Has d'ésser boig per a invertir al Perú ara. Per què? Hi ha catorze milions de pobres entre vint milions d'habitants, hi ha una economia formal integrada per un 10% de la mà d'obra, hi ha molt poques condicions per a fer-hi inversions. No és només la voluntat d'un govern liberal que obre les oportunitats d'inversió, sinó que són les condicions objectives que necessita el capital per a organitzar-se i explotar el país. És molt millor invertir a Xile, on hi ha un govern de poder i força que dona les mateixes concessions que el Perú, però en una situació de gran estabilitat. És per això que les inversions a Xile arriben als 1.000 milions de dòlars, mentre que al Perú són considerablement inferiors, malgrat que les concessions de Fujimori siguin alguna cosa més que foc d'encenalls.

* * *

A Amèrica Llatina es té una imatge —que ve dels mitjans de comunicació de masses— de Clinton en la qual aquest representa una nova política populista, una nova política democràtica. I és aleshores que s'estan generant il·lusions sobre el que s'ha d'esperar. I, en aquest context, m'imagino que d'aquí a sis mesos vindrà el desencant. Quan vaig ésser a Amèrica Llatina, molts em preguntaven sobre Fujiyama, el llibre sobre la fi de la història com un document de la política als Estats Units. Però els deia que això quasi recordava l'article, i no era important en la vida política dels Estats Units, no era un document de la classe dominant. Però tot s'escrivia en crítiques sobre Fujiyama com un document intel·lectual de gran transcendència. I no entenien per què van gastar tants litres de tinta discutint amb Fujiyama, perquè no reflectia res més que un Fujiyama funcionari de l'Estat que va escriure una cosa que durant dues setmanes al *New York Times* i a la premsa d'esquerra estigué de moda criticarla, discutir-la i descartar-la.

Els Estats Units tenen la ideologia de la no-ideologia. Actualment es defineix la seva política a partir de les seves accions. No necessiten ideòlegs perquè tenir-los és ésser més vulnerables, és posar davant del públic la forma d'utilitzar la seva política agressiva. I sempre s'improvisa i intervenen per salvar vides de ciutadans nord-americans. Intervenien perquè hi ha comunisme, intervenen perquè hi ha fonamentalisme; en una època eren els russos, en una altra època, els terroristes àrabs, després uns corrents de l'Iraq, després els terroristes serbis i ara els «matons» de Somàlia. No hi ha una fórmula fixa, i s'improvisa d'acord amb les necessitats del moment. És en aquest sentit que s'ha d'entendre que les classes dominants no solament no tenen ideòlegs de gran abast, sinó que no els volen. Prefereixen la improvisació de tipus anglosaxó.

Hi ha una línia constant, que és concentrar el poder; això sí.

**L'ECOLOGISME
COM A ALTERNATIVA POLÍTICA**

**CARLOS GABETTA
JORGE RIECHMANN
LOUIS LEMKOV**

**DEBAT-COL·LOQUI TINGUT
EL DIA 2 DE JUNY DE 1993**

Aquest és un acte convocat ensems per l'Associació Catalana de Sociologia, pel Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia i per la publicació *Cuatrosemanas y Le Monde Diplomatique*.

El tema és debatre l'ecologisme com a moviment social, d'una banda, en tant que respon a un espai que els partits polítics oficials no cobreixen, o saber quines perspectives polítiques pot oferir l'ecologisme en una societat democràtica; cada dia i d'una manera creixent des de finals dels anys setanta a diversos països d'Europa hi ha una representació parlamentària d'ecologistes.

Es tracta de parlar-ne amb Louis Lemkov, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i dedicat per afició, per estudi i per elaboració del tema; amb Carlos Gabetta, director de *Cuatrosemanas y Le Monde Diplomatique*, i Jorge Riechmann, doctor acabat d'estrenar amb una tesi doctoral sobre els verds alemanys i professor del Departament de Sociologia i Metodologia de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona.

Intervenció de Carlos Gabetta

Voldria aclarir que la meua especialitat no és l'ecologia, tot i que és la meua preocupació. Me n'he hagut d'ocupar personalment i professionalment a mesura que el tema anava adquirint rellevància entre la gent i, sobretot, entre els lectors de *Cuatrosemanas* i en d'altres periòdics en els quals he treballat. El que jo digui no és la paraula d'un especialista, perquè no sóc coneixedor del tema amb profunditat, tot i que tinc la pretensió de conèixer els detalls en tant que m'ocupo d'assumptes polítics i que he incorporat el tema ecològic en el centre de les meves preocupacions personals, professionals i polítiques.

És en aquest sentit que penso que en la denúncia ecologista s'ha obert un camí important; no a tothom, ni tampoc en general, perquè l'ecologia o l'ecologisme no és popular, no es troba al centre de les preocupacions de les grans masses populars a cap país; però, en canvi, ha aconseguit avançar molt en la conscienciació dels intel·lectuals, de certs polítics —encara que no de tots, lamentablement—, i dels mitjans de comunicació, la importància dels quals radica en la capacitat reproductora, tot i que no n'ignorem la capacitat distorsionadora i deformadora.

Obro un petit parèntesi per dir que la manera com els mitjans de comunicació tracten i difonen determinats problemes és un apartat que convé analit-

zar particularment i no solament pel que fa al tema ecològic. Més d'una vegada tots nosaltres hem reflexionat sobre problemes particularment greus i seriosos, que, tot i començar essent una preocupació dels mitjans de comunicació, acaben essent trivialitzats i frivolitats per aquests mitjans de comunicació, quan aparentment havien pres la responsabilitat de difondre'ls entre la consciència de la gent.

Torno al tema del ressò de l'ecologisme en la consciència de la gent per dir que aquest ha arrelat, almenys, en els països desenvolupats, entre els intel·lectuals, certs sectors polítics, els mitjans de comunicació —amb la reserva que he fet— i, de manera més suau, en alguns altres sectors. Hem de parlar d'un arrelament fort en una part considerable del que podríem dir la superestructura de la societat en els països desenvolupats. La consciència ecològica existeix: es parla de l'ecologia àdhuc entre persones que encara no en tenen una consciència plena. La gent, en general, quan parlem d'aquests problemes, sap almenys de què es parla, tot i que l'assumpte no estigui al centre de les seves preocupacions.

Al Tercer Món la situació és bastant diferent, perquè allà els problemes solen ésser molt més greus. Hi ha una immediatesa d'altres problemes en els països subdesenvolupats que fa molt difícil el problema de la consciència ecològica i també el de la seva difusió; una cosa és conèixer els problemes ecològics, saber que existeixen i que se'n parli, i una altra és incorporar-los com a objecte de preocupació, fins al punt de suscitar l'ansia i la vocació de mobilitzar-nos per a trobar solucions.

Amb totes aquestes reserves, crec que la minúcia ecologista ha avançat d'una manera important i ho continua fent. I dit això, cal formular-se la pregunta de la convocatòria d'avui: l'ecologisme és ja una alternativa política? I en podríem formular encara una de prèvia: ha d'ésser, l'ecologisme, una alternativa política?

En això no tinc personalment una opinió clara. Penso que haig de respondre que sí, que hauria d'ésser una alternativa política, no com a tal ecologisme, sinó incorporar-se clarament a les alternatives polítiques existents amb una especificitat pròpia; és a dir, l'ecologia a escala del planeta, com el problema dels drets humans a escala de les societats i dels individus. És un problema de tal entitat i tal consistència que porta inevitablement, quan pensem en solucions de fons, a posar en qüestió els sistemes vigents.

Fins ara, de moment, no faig encara una diferenciació entre esquerra i dreta perquè ja sabem que als països que fins fa molt poc s'anomenaven «socialistes» els problemes ecològics han estat gravíssims; àdhuc més greus que els que posen en evidència els països amb un sistema de producció capitalista. Vull dir, amb això, que no és tan simple dir que l'ecologia es troba a l'esquerra. Si hi és, és per qüestions ètiques, morals i perquè el pensament de l'esquerra suposa una preocupació solidària en relació amb totes les persones i suposa també un desinterès en tant que l'esquerra porta la persona a reclamar menys per a si mateixa o, dit d'una altra manera, genera una disposició a compartir o sacrificar més de si mateixa o de les seves pròpies coses. És precisament sota aquesta perspectiva que l'ecologia és cert que es situa més cap a l'esquerra.

I torno a l'interrogant que ens planteja la reunió d'avui: és ja, l'ecologisme, una alternativa política? I l'interrogant previ: ha d'ésser una alternativa política, l'ecologisme? Podrà, l'ecologisme, anar més enllà de la denúncia?

El cert és que existeix una alternativa ecològica, perquè hi ha una cosa que és molt clara: si l'ésser humà està deteriorant l'ambient, d'un cantó esgotant determinats recursos naturals i per l'altre cantó deteriorant el conjunt de l'ambient (l'aigua, la terra, l'atmosfera), es deu a alguna cosa, perquè això no és una conseqüència de la suma d'una sèrie d'individualitats; perquè l'individu, com a entitat humana, no podria mai alterar l'ambient, per una senzilla raó: perquè som biodegradables. L'alterem fent que, el que fins ara hem entès per *progrés*, transformi la naturalesa i operem sobre ella en una escala coneguda només des de fa cinquanta anys.

Quan ens posem a reflexionar en termes de causes dels problemes ecològics, lamentablement acabem en el sistema de producció. I potser tampoc no acabem aquí, sinó que anem molt més enllà, en un sistema de cercles concèntrics sobre el nostre estil de vida, sobre la nostra manera de pensar, la nostra manera de conuiu, sobre què entenem per *progrés*, i, en darrer terme, ens portaria a plantejar tota una sèrie de qüestions filosòfiques sobre el que fins ara hem considerat un progrés en el desenvolupament de la civilització de la humanitat.

És en aquest sentit que l'ecologia, de la mateixa manera que els drets humans, com deia abans, planteja a l'escala del planeta en què vivim una qüestió capital que té un pes específic i una entitat tal que fa que inevitablement acabem qüestionant-nos el nostre mateix sistema de vida, les formes d'organització social o de producció econòmica.

És en aquest sentit que l'ecologisme no esgota els problemes polítics; el que penso és que l'ecologisme ja s'ha constituït en part central de la qüestió política. No de la qüestió política entesa com l'entenen els senyors que estem escoltant aquests dies d'eleccions, per descomptat, sinó de la política en el sentit més profund i original: les relacions que els individus estableixen entre ells, els acords que estableixen per conuiu i les formes que adopten segons aquells acords per al desenvolupament d'un sistema de vida que fins ara s'ha entès per progrés o confort.

És en aquest sentit que l'ecologia s'introdueix, de la mateixa manera que els drets humans a escala individual, en el cor de la política, que obliga a reflexionar profundament entorn d'una sèrie de valors que fins ara es donaven per absolutament establerts: la idea del progrés sostingut o indefinit, l'anar avançant en l'obtenció i en el consum de béns, la idea que la producció i el consum indiscriminats podrien, tard o d'hora, arribar a tots els éssers humans, etc. I afecta, o no tardarà a afectar, algunes qüestions de tipus moral, ètic i àdhuc religiós.

I arribo a preguntar-me si no haurem de plantejar-nos, no ja només per qüestions ètiques o religioses, la manera de frenar i limitar el creixement demogràfic. No tinc opinió sobre el tema, encara que és una qüestió que es veu venir només amb una mica de simple lògica.

Aleshores, l'ecologia s'ha instal·lat, o va camí d'instal·lar-se o ha d'instal·lar-se en el centre o en el cor dels problemes polítics o de la reflexió política? Crec que, en aquest sentit, aquesta qüestió s'acara amb un problema bastant crucial: definir quina alternativa es proposa.

Haig de dir que les meves lectures sobre el tema no van més enllà de les publicacions especialitzades. Però, com molts d'entre nosaltres, m'he adonat que els perills que ens assetgen, a nosaltres i al planeta, des de la perspectiva

de l'ecologia són suficientment importants perquè aquestes preocupacions estiguin al centre de les nostres vides. I és en aquest sentit que, si avancem en la reflexió, evidentment caiem en el que he dit abans, o sigui, el qüestionament del sistema. I és aquí on l'ecologisme es polititza inevitablement; no en el sentit partidari, sinó que es polititza perquè ha de plantejar alternatives.

Faig una pregunta: considerant la producció d'escala de què la humanitat, atenent les seves necessitats actuals, no pot prescindir, existeix una forma ecològica de produir a escala de tot el planeta? Hi ha una alternativa ecològica en els models de producció existents? És possible conscienciar dels problemes ecològics les dues tercers parts de la humanitat que actualment viu en el subdesenvolupament, en la fam, en la pobresa i en la marginació creixent? (Precisament, quan parlem així, hem de veure si es tracta d'una situació que va camí de recuperar-se o va camí d'agreujar-se. Tothom sap que la marginació, no solament entre el Nord i el Sud, sinó a l'interior de les societats desenvolupades de manera cada vegada més creixent, no solament no es recupera, sinó que porta a la via de l'agreujament.)

Aleshores, formulem la pregunta d'una altra manera: és possible una solució ecològica en societats desiguals? Com podem dir a les dues tercers parts de la humanitat que al Tercer Món viuen en la pobresa i el desempar que es preocupin dels problemes ecològics, si la seva màxima preocupació és el menjar de cada dia? Com podem difondre en aquestes societats el mateix problema si la marginació és cada vegada més greu? (Quan parlo d'aquestes societats, em refereixo a Europa, els Estats Units d'Amèrica i les societats desenvolupades.)

Són preguntes que a hores d'ara el moviment ecologista, en el moment actual del seu desenvolupament, ha de començar a formular-se.

He evocat anteriorment el tema dels drets humans perquè és un altre moviment de denúncia i de combat important que va aconseguir avenços considerables, fins al punt que molts d'ells estan emmarcats jurídicament i es troben en els textos de les constitucions nacionals i dels organismes internacionals; però tots sabem que la seva aplicació és, d'una banda, nul·la en molts sectors socials i en molts llocs del planeta i, a més, hi ha el fet que sol ésser episòdica i depèn del fet que les coses vagin bé, mitjanament o malament; en una paraula, depenen de necessitats i d'interessos polítics.

S'ha aconseguit molt pel que fa als drets humans en els darrers decennis a escala internacional; però es va quedar molt aquí, en la mesura que el sistema econòmic i polític en què estem no ha avançat prou perquè permeti que la seva aplicació sigui sistemàtica, igual per a tothom i a tot arreu. Em pregunto si amb l'ecologisme no haurem arribat a aquest límit: «Això està molt bé, entnem allò del forat de la capa d'ozó i el deteriorament dels mars i un llarg etcètera; però no es pot...». Encara que no es digui, els fets podrien començar a demostrar que la denúncia ecològica podria quedar-se aquí.

Acaba de passar una cosa molt interessant a França, vinculada amb el tema de la politització o no de l'ecologisme. Abans de les darreres eleccions franceses, les expectatives de vot dels ecologistes que s'havien unit amb molt bon criteri eren altíssimes; fins al punt que algunes enquestes els havien situat a una altura similar a la del partit del Govern, els socialistes, i superiors a les del Partit Comunista, superiors al Front Nacional, etc. I, més enllà de les enquestes, les expectatives eren molt i molt importants.

Coneguts els resultats, la decepció fou immensa, tot i que va haver-hi un progrés real. També és cert que el sistema electoral francès no permet una representació parlamentària que reflecteixi el nombre de vots; precisament, els ecologistes, pel nombre de vots que van assolir, haurien de tenir alguna representació que actualment no tenen.

Més enllà d'això, fa un parell de dies, justament llegint *Le Monde*, vaig veure un article que parlava d'una reunió que van tenir els ecologistes francesos el 22 de maig del 1993, en la qual treien unes conclusions. La principal era que el resultat de les eleccions els havia demostrat que el seu afany de no polititzar-se ni a la dreta ni a l'esquerra, de no situar-se al costat de cap partit i, sobretot, més enllà dels partits (cosa que tindria la seva lògica si hom veu com van els partits), fou el que va confondre enormement l'electorat.

Potser és convenient que els llegeixi diversos paràgrafs d'alguns documents que es van fer amb motiu d'aquesta reunió d'anàlisi dels ecologistes francesos. Ho tradueixo directament del francès.

La legibilitat de la nostra estratègia ha desorientat més d'un. És impossible saber amb qui estem d'acord i amb qui estem en desacord. En aquest context, la consigna «ni esquerra, ni dreta» no significa gran cosa i és un argument insuficient per a no donar-nos cap credibilitat política.

Tot i la redacció en present, el text fa referència a la campanya electoral que havien fet els ecologistes francesos.

Els verds no tenen la vocació d'ésser un moviment de captació de vots, dels vots dels decepcionats de la política, ja que altres moviments com el Front Nacional de la dreta francesa hi estan més capacitats; més aviat hem de treballar sobre la dinàmica de fons, el llarg termini, i treballar sobre els conceptes humanitaris i planetaris dels ecologistes.

Més endavant, en un document que els ecologistes francesos han titulat *A l'esquerra* i que és també el resultat de les reflexions que han fet, diuen:

Durant la campanya que va precedir les eleccions legislatives, l'acord ecologista que es va negar a situar-se clarament sobre el tauler polític ha desenvolupat el desànim del seu electorat i, intentant de fugir del vot de càstig que havia de caure sobre l'esquerra, els ecologistes han deixat escapar els decepcionats del socialisme, que han acabat refugiant-se en l'absència.

La síntesi és que ells van arribar a la conclusió que aquest apoliticisme portat fins a l'extrem els havia perjudicat electoralment.

De tot el que acabo de dir, arribo a dues conclusions. La primera és d'ordre filosòfic: la denúncia ecològica condueix directament a una anàlisi del sistema de producció, i aquesta anàlisi porta indefectiblement a la seva crítica i al seu qüestionament de fons. Com que el sistema de producció en el qual estem immersos té un nom, el capitalisme, ens portarà tard o d'hora al qüestionament del sistema capitalista.

La segona sobre la qual tinc més dubtes és: com haurien de situar-se els ecologistes en la política concreta i quotidiana? Aquí no tinc respostes; però se m'ocorre que la posició ecologista podria contribuir moltíssim a airejar, a fer tornar a ressuscitar i a netejar l'aire de la política quotidiana, d'aquella que es fa cada dia per part dels partits, i en això incloc també els partits d'esquerra. Vull dir amb això que l'ecologia ha de —i pot fer-ho— desenvolupar un estil que d'alguna manera influeixi i determini, no solament l'estructura interna, sinó el funcionament quotidià dels partits polítics; pot resultar una aportació importantíssima.

Crec que deixò plantejats més interrogants que els que teníem; però repeixo que no és la meua especialitat, l'ecologia, i, a més, em sembla que estem en els començaments de tot això, i tots nosaltres tenim més preguntes que respostes sobre totes aquestes qüestions.

Intervenció de Jorge Riechmann

Malgrat la convocatòria imminent de les nostres eleccions generals, en el debat-col·loqui d'aquesta tarda hem de situar-nos en un pla menys immediat: entenc que en la interrogació darrera per la qual se'ns convoca (l'ecologisme com a alternativa política) el que més interessa no és preguntar-se si els verds espanyols tenen possibilitats de representació. L'interrogant d'ara fa referència al futur de l'ecologia política a les democràcies representatives occidentals. Això no treu que, si ens interessa al·ludir a aquest pla més immediat, també ho puguem fer.

Començaré referint-me a algunes de les tesis i interrogacions que Carlos Gabetta ens acaba de fer, per a després avançar una mica per un altre cantó.

Pot parlar-se d'un triomf de l'alternativa ecologista? En el moment que comença a plantejar-se el sorgiment com qüestions polítiques dels temes ecològics els anys setanta, i en alguns països occidentals una mica abans, aquesta visibilitat dels problemes ecològics com a qüestions polítiques constava de dos moments, potser simplificant una mica massa les coses.

En primer lloc, el que afirmaven els ecologistes d'aleshores era que la situació era molt greu i, en segon lloc, deien tot seguit que s'havien de prendre mesures radicals, que hi havia coses que havien de canviar dràsticament.

Si hom examina els dos moments d'aquest qüestionament ecologista, respecte al primer s'han donat alguns passos, i hi ha sectors socials més amplis que estan d'acord que la situació és molt greu; en canvi, estem molt lluny que aquesta consciència de la gravetat real de la situació arribi a modificar decisivament aquest discurs públic dels mitjans de comunicació i dels polítics. No s'està a l'altura, ni de bon tros, de la real gravetat de la situació entorn dels reptes que la realitat planteja en aquest terreny. S'admet a contracor que hi ha riscos, per a després minimitzar-los i administrar opi al poble a cullarades, a galledes.

I no diguem com està la situació del segon moment del qüestionament; donada la gravetat de la situació, tan extrema que el que realment exigeix és un *canvi de civilització* (transformacions profundes en l'estructura econòmica, en els sistemes de producció, en la utilització dels recursos naturals, en els hàbits de consum, en les pautes valoratives, en les relacions socials en general), ni tan sols s'han començat a donar els més tímids passos en la direcció correcta. S'avança al pas de la tortuga.

Per tant, hem de considerar que el triomf de la denúncia ecologista encara és relatiu. No es pot identificar aquesta presència de temes i motius ecològics en programes televisius i en la propaganda comercial amb una ecologització real de la societat.

Pel que fa al tema ecològic en el context Nord-Sud, és a dir, l'ecologia en un món dividit en el qual sembla que hi ha dues espècies diferents d'éssers humans habitant els països del nord i els països del sud, parlar sense més d'una contradicció entre ecologia i desenvolupament és potser massa simplista. Jo diria que aquest model de desenvolupament (capitalista, productivista, bel·licista, patriarcal) és biocida, és ecològicament insostenible; però no totes les possibles configuracions de la societat industrial ho són.

Em sembla que a aquestes altures les coses es veuen també una mica diferents de com es veien fa vint anys si hom en fa la comparació. Entre les dues úniques conferències internacionals sobre ecologia i desenvolupament patrocinades per l'ONU que han tingut lloc fins ara (Estocolm, 1972 - Rio de Janeiro, 1992), es veuen bastant bé les diferències que hi ha en aquest terreny.

Mentre que a Estocolm l'enfrontament Nord-Sud era clar, tant entre els governs com entre les associacions i els sectors populars, fins al punt que Indira Gandhi deia, amb raó, que «la fam és el primer problema ecològic dels països subdesenvolupats» (encara que no tenia raó a fer servir això com un argument en contra de la protecció del medi ambient) i la discussió va polaritzar a tothom en tant que els ecologistes estaven enfrontats amb l'esquerra del moment, vint anys després, a Rio de Janeiro, les coses es veien força diferents perquè es va fer evident una sintonia i una comunitat entre les organitzacions no governamentals del nord i del sud que vint anys abans era impensable per raons que, d'altra banda, són fàcils de comprendre.

Hi ha hagut un canvi de percepció que ens ha acabat aproximant a una de les dimensions reals del problema: és un fet que avui (també fa dos anys; però aleshores es veia menys o no aflorava a la superfície), de la mateixa manera que fa vint anys encara que es veiés menys o no aflorés a la superfície, es té consciència clara que els problemes i les catàstrofes ecològiques més greus afecten, sobretot, els països del sud, no els països del nord. L'ecologia és un problema superior per als països del sud i per a les masses desheretades i famolenques, que no pas per als països del nord.

Crec que la catàstrofe de Bophal, aquesta multinacional química occidental que s'instal·la en un país del sud, l'Índia, els anys vuitanta, té un valor paradigmàtic.

La civilització occidental i dintre d'ella encara amb més força la versió del capitalisme en la forma dels darrers decennis, ha desenvolupat una dinàmica d'exteriorització dels problemes ecològics dels centres vers les perifèries; parlant de *centre* i *perifèria*, no pas en sentit geogràfic, sinó fins a abastar àdhuc aspectes polític-socials. S'aconsegueix, amb un èxit important, carregar els pitjors dels nostres problemes sobre les espatlles dels més dèbils. I els més dèbils, en alguns casos són els pobles del sud, en altres són les dones, en altres els animals o altres espècies vives i en altres són les generacions futures. És el que estem fent a un ritme impressionant en aquesta fase de la civilització occidental i del capitalisme en el qual ens trobem.

És per això que no és estrany que els més greus dels problemes ecològics afectin els països del sud i aquesta situació es veu ara amb més claredat que fa

uns vint anys. No es casual que les propostes més creatives i més favorables als interessos de les majories pobres en els països del sud en aquest tema terrible del deute extern en el qual es lliguen molt bé economia-ecologia-desenvolupament-estructures polítiques-dependència..., no és casual, dic, que aquestes propostes hagin vingut de l'àmbit dels sectors verds alternatius o dels seus equivalents polític-sociològics en altres països; no és casualitat.

Vaig a entrar ara de ple en la substància del debat d'avui. L'ecologisme, és un moviment social en el qual s'engloben moltes petites i diferents organitzacions, tot i que moltes vegades no solen implicar-se directament en la lluita polític-electoral. Jo distingiria entre l'ecologisme com a moviment social i aquelles formacions més o menys emparentades que participen en la lluita electoral de les democràcies representatives.

D'altra banda, les formacions que participen en aquestes conteses de la lluita electoral com són els partits verds alternatius (i subratllo *alternatius* perquè hi ha alguns partits verds petits que són conservadors i que no tenen cap mena de rellevància política, tot i que existeixen en alguns països i que cal tenir-los en compte) no són reduïbles a la seva component ecologista; ho manifesten en el context d'altres components.

Aquests partits agrupen corrents i components sòcio-culturals i, més que com a partits ecologistes, se'ls pot considerar com a part dels nous moviments socials; sobretot, els que són més interessants des del punt de vista sòcio-cultural, com són els verds alemanys o l'esquerra verda holandesa o alguns altres casos que podem analitzar si hi ha interès. Són més partits dels nous moviments socials que només partits ecologistes pròpiament dits.

En els verds alemanys, per exemple, a més d'ecologisme, hi ha pacifisme, feminisme, drets humans, propostes de democràcia radical o participativa, propostes de solidaritat amb el Sud. I això no només d'una manera declarativa o retòrica, sinó expressada en les seves pràctiques polítiques i en els seus programes. I el mateix es pot dir d'altres partits verds alternatius en altres països europeus. Sembla, doncs, que ho hauríem de tenir en compte.

És per això que ens trobem impulsats a pensar de què estem parlant quan al·ludim a l'ecologisme. Per poc que hom observi l'entorn en països com el nostre o en altres països europeus, es veu que hi ha una diferenciació notable dintre del camp que s'anomena «ecologista». Hauríem de precisar més alguns termes.

Dintre del camp que es pot etiquetar d'ecologista, hi ha un corrent que podríem anomenar *conservacionisme*, hi ha posicions ambientalistes, hi ha posicions que podríem anomenar més pròpiament ecologistes, es parla també d'ecologia política, etc. Com podem diferenciar aquest camp genèricament ecologista?

Per un cantó, hi ha sectors que advoquen només a favor de la protecció de la naturalesa, els paisatges i les espècies vives. Són corrents tan antics com els de la industrialització que existeixen a Anglaterra i als Estats Units d'Amèrica des del segle XIX, i són els corrents que han de caracteritzar-se de conservacionistes o proteccionistes. El conservacionisme no és un moviment pròpiament polític, sinó que pren cos en un associacionisme o grups de pressió que lluiten per la conservació de la naturalesa a una escala local, nacional o internacional; però generalment sense una dimensió específicament política. Aquests corrents estan exposats al perill de la miopia en tant que es centren en els efectes i el que és puntual, sense tenir en compte les causes i els contextos globals.

Hi ha també un ambientalisme. S'ha d'entendre com a tal l'activitat d'aquells sectors o segments socials que lluiten per un millor ambient i qualitat de vida per als éssers humans des d'un punt de vista, per tant, antropocèntric. Aquí s'enllaça també amb una miopia simètrica de la conservacionista; aquesta sovint pot ignorar tot el que és humà en tant que pot advocar per una separació radical, amb un radicalisme total, entre les zones de la naturalesa idealment considerades com a intactes i preservades i les societats humanes, i poden, a més, extremar-se i radicalitzar-se fins a posicions com les de l'ecologia profunda dels països anglosaxons que advoquen per una retracció i, a vegades, per una sortida total de la societat industrial, perquè pensen que aquesta és l'única manera de preservar la naturalesa. I l'ambientalisme pot caure en una miopia simètrica d'aquesta privilegiant i ignorant tot el que no és humà i mobilitzant-se només per les amenaces directes a la qualitat de vida o a la salut humana.

Aquestes dues perspectives, ambientalista i proteccionista, queden ben representades per dues persones il·lustres dels Estats Units del segle passat. Una d'elles, Gifford Pinchot, fundador del Servei Forestal dels Estats Units d'Amèrica, volia mantenir la naturalesa com a recurs productiu i com una font de recreació a través d'una acció estatal reguladora; aquest ambientalista considerava els boscos fonamentalment com a fàbriques de fusta: existien per a ésser aprofitats de la manera més racional possible pels éssers humans, independentment de qualsevol altra funció que tinguessin aquests boscos.

En canvi, per a un conservacionista com John Muir, pare de l'ecologisme conservacionista en un sentit ampli, els boscos no eren només una fàbrica de fusta, i va arribar a escriure que tenien un significat místic, amb un valor en si mateixos, i aspirava a crear (és un dels impulsors d'aquest moviment de creació de parcs nacionals) parcs nacionals amb la finalitat de crear zones de naturalesa intacta, amb aquesta idea il·lusòria i poc realista dels conservacionistes, que és possible crear illes de naturalesa intacta. És una idea poc realista perquè la dinàmica civilitzadora del capitalisme és extensiva, i les illes acaben essent anegades pels mars que les rodegen.

Tant l'ambientalisme com el conservacionisme tendeixen a ésser, tot i que no ho són en totes les seves manifestacions, opcions reformistes, i típicament no qüestionen de manera radical els modes actuals de producció i de consum. El vell conservacionisme intentava separar la naturalesa de la societat perquè suposava que ja existia aquesta separació i volia mantenir-la; aquesta era la protecció de la vida silvestre i dels espais naturals.

En canvi, l'ecologisme modern dels anys seixanta i setanta es constitueix, ja des del començament, com una ecologia política, una ecologia social o una ecologia humana; tots aquests termes s'han emprat per a caracteritzar-lo.

En la seva concepció del món, tendeix a anul·lar aquesta separació entre naturalesa i societat que el conservacionisme pretenia reforçar. L'ambientalisme creu que la protecció del medi ambient és una tasca més que s'ha d'afegir a les nostres activitats i preocupacions socials i econòmiques, i que cal deixar intacta tota la resta. És un fi, al contrari, que exigeix una altra manera de produir i de consumir, una altra manera de viure i de treballar; és el que planteja, per tant, l'ecologisme que estic definint ara en contraposició al proteccionisme i l'ambientalisme: el que proposa és una ecologització estructural de les societats industrials.

Això exigeix —i és greu haver-ho de dir— que el món canviï de base material i, a més, en un lapse de temps molt breu en contrast amb totes les grans transformacions històriques que coneixem. Sense aquesta mena de canvis radicals, les mesures de política ambiental cauen en la miopia i les il·lusions del conservacionisme i de l'ambientalisme, i esdevenen cataplasmes inútils aplicats a un càncer en plena proliferació, a una situació que es degrada de dia en dia.

Superant, aleshores, aquesta parcialitat inherent als plantejaments només conservacionistes o ambientalistes, trobem el sentit en el qual s'ha d'entendre l'ecologisme en tant que aborda les noves qüestions plantejades per la relació entre humanitat i naturalesa de forma nova i global. És cap als anys setanta a la majoria dels països occidentals que l'ecologisme pretén reestructurar la totalitat de la vida social, econòmica i política; tendeix, doncs, per això, a ésser un moviment antisistema, políticament molt radical.

Si és conseqüent, aquest ecologisme supera les limitacions de les perspectives proteccionista i ambientalista i les incorpora a un discurs crític que subratlla el caràcter destructiu del productivisme que ha engendrat la civilització del capitalisme industrial. I, a més, fa un esbós del projecte político-social d'una civilització alternativa. Sembla que els passos que s'han donat per a perfilar aquesta civilització alternativa han estat molt importants en els dos darrers decennis; hi ha una quantitat enorme de treball de recerca, programàtic i de divulgació, i no tot ha arribat al nostre país per diverses circumstàncies.

Per posar un exemple: els verds alemanys van fer l'any 1986 un programa realista, molt semblant a un programa de govern, allunyat de les ingenuïtats programàtiques de començament dels anys vuitanta, que apunta a alternatives viables, les organitza dintre d'una proposta política global i quantifica el cost de les mesures que proposen. Posteriorment s'ha anat actualitzant, i és un programa tan consistent i sòlid com els programes d'intervenció i de govern que trobem a les formacions polítiques majoritàries que entren en conteses electorals en tots els països europeus.

I no es tracta només dels verds alemanys, sinó que podríem assenyalar treballs semblants i idees suficientment clares a França amb els verds (sense tanta encarnació) i amb algun dels pensadors actuals que estan treballant programàticament amb els verds, l'economista Alain Lipietz, que potser és dels més interessants d'aquesta esquerra alternativa europea; i a Alemanya mateix trobem propostes molt interessants, àdhuc en altres sectors polítics com l'esquerra més o menys ecologitzada del partit socialdemòcrata, SPD, amb autors com Erhard Eppler o Ernst V. von Weizsäcker. I podria donar altres exemples d'Anglaterra, Suècia, etc.

Encara que aquí això no es conegui gaire —encara que espero que es vagi coneixent més en els propers anys—, aquest treball intel·lectual i, en molts casos, amb projecció política pràctica és força madur.

Més enllà d'aquest mapa conceptual d'aquest sector ecologista genèric, hauríem de reservar finalment el terme *ecologia política* per a les formes més directament polítiques de pràctica ecològica. Són els moviments antinuclears i els verds alternatius en els països europeus on existeixen. Amb això tenim un camp ecologista en sentit genèric més diferenciat i complex del que habitualment considerem.

Però, quin és el tema medul·lar? Què és el que vincula els diferents sectors?

El que és comú a aquests sectors, en sentit ampli, és l'antiproductivisme, el qüestionament del produir per produir, el qüestionament de la creença en la bondat del desenvolupament il·limitat de les forces productives de l'industrialisme, el qüestionament de la noció de progrés que ha estat característica de la nostra civilització. El que es proposa és un nou model econòmic i social.

Hi ha un altre punt que només enunciaré: els partits ecologistes, o verds, dintre d'aquesta orientació dreta-esquerra. L'eslògan aquell que va néixer primerament a Alemanya i que es va polaritzar després en altres latituds: «Ni a la dreta ni a l'esquerra, sinó endavant», crec que no correspon a la realitat dels partits verds alternatius i ni tan sols quasi a la dels partits que s'han imposat una estratègia basada en aquest eslògan, com ha estat el cas dels verds francesos en algun moment del seu desenvolupament.

L'espai polític té més dimensions que aquesta basada en el productivisme-antiproductivisme, que és la característica pròpia de l'ecologisme. Són, per exemple, la dimensió de la política internacional amb la pau i la guerra, la relació entre els sexes amb els nous problemes plantejats pel feminisme i la resta dels eixos que componen l'espai polític. Aquella dimensió productivisme-antiproductivisme no fa tornar inútil l'eix tradicional característic de les esquerres que ha estat el progrés de la igualtat social en un sentit que pot matissar-se si interessa.

L'eix esquerra-dreta i la qüestió de la igualtat són independents de l'eix productivisme-antiproductivisme que plantegen els moviments ecologistes i, també, els partits verds alternatius. La qüestió esquerra-dreta continua essent pertinent en aquest context de política nova ecologista. Hi ha ecologisme de dretes i d'esquerres i, encara que els partits verd-ecologistes es troben nítidament en el camp de l'esquerra, ja he indicat abans que també existeixen alguns petits partits verds conservadors (sense rellevància política) en diversos països europeus.

Per la meua banda, de totes maneres no identificaria l'eslògan «Ni de dretes ni d'esquerres» amb un apoliticisme; això seria també reduir tota la política a l'eix dreta-esquerra, i no és acceptable. No es pot identificar apoliticisme amb el fet d'ésser de dretes ni d'esquerres.

Per concloure, diria que l'ecologisme, en el sentit més limitat que he definit anteriorment, té una relació «natural», si es pot dir, amb l'esquerra per una raó relativament simple, tot i que justificar-la en profunditat no serà fàcil: no és pensable un capitalisme no productivista a llarg termini, i la dinàmica econòmica i civilitzadora del capitalisme és expansiva i tendeix a l'expansió contínua. Essent l'ecologisme antiproductivista, tendeix a ésser, quan és conseqüent, anticapitalista amb afinitat cap a l'esquerra, si conservem un sentit una mica consistent de la paraula *esquerra*, entenent que aquesta continua tenint una idealitat anticapitalista.

És possible l'ecologització del capitalisme? És possible que el capitalisme recuperi la crítica ecologista d'una manera semblant a com ho ha fet amb la crítica propiciada pel moviment internacional dels drets humans?

Penso que s'ha d'afirmar que, a curt termini, el capitalisme té un marge d'ecologització considerable. Per què? Perquè és extraordinàriament ineficient i malbaratador. I, per tant, existeixen marges molt importants d'estalvi i eficiència en l'ús de l'energia i dels recursos naturals, molt superiors al 50% o al 60% de tots els camps detallats que podríem analitzar. L'abastament d'ener-

gia, els diversos tipus de recursos naturals renovables i no renovables..., en tots ells és possible obtenir els mateixos béns i serveis, la mateixa qualitat de vida amb la utilització del 50% o del 60% de despesa d'energia i de primeres matèries. Aquests marges són reals, i els pocs passos que s'estan donant seran en aquest sentit.

Malgrat tot, a mitjà termini o a llarg termini —i, quan ens referim a mitjà termini, parlem de coses que són molt a prop— el problema continua plantejat, i ho faré amb un exemple molt real. Als Estats Units d'Amèrica, en els darrers vint-i-cinc anys —i les dades no són diferents per a d'altres països occidentals—, l'eficiència amb què els automòbils empen la gasolina s'ha duplicat; amb la mateixa quantitat de gasolina, els automòbils nord-americans ara poden viatjar el doble de quilòmetres que fa un quart de segle. En el mateix lapse de temps, el nombre de quilòmetres que ha recorregut tot el parc automobilístic dels Estats Units d'Amèrica també s'ha duplicat i, per tant, l'impacte ambiental no s'ha reduït en absolut, malgrat haver-se aprofitat una part d'aquests marges d'estalvi i eficiència.

La meua resposta a la pregunta sobre l'ecologització del capitalisme és que, en essència, és impossible, malgrat els progressos parcials i aquests marges que existeixen a curt termini. Els problemes continuen plantejant-se amb la mateixa virulència a mitjà i a llarg termini, fora que no es considerin transformacions radicals en el mode de producció; per tant, una sortida del capitalisme.

Intervenció de Louis Lemkov

Parlaré una mica de les arrels de l'ecologisme i també de l'ambientalisme des d'una perspectiva històrica, i em sembla que sociològicament és interessant identificar algunes de les causes —paraula extraordinàriament perillosa per a un sociòleg— i els determinants que han impulsat aquesta consciència social del risc ambiental com a element molt important en la nostra societat.

S'ha parlat del triomf de la denúncia ecologista, i crec que és una exageració parlar en termes de triomf; potser ens hauríem de referir més aviat a la permeabilitat que ha aconseguit la temàtica del medi ambient, de l'ecologia i, més enllà de l'ecologia, els temes que han plantejat els ecologistes des de l'ecologisme polític. Aquesta permeabilitat social o simpatia per tot el que és tingut per ecològic i ambiental té els seus indicadors clars: la divulgació de la ciència de l'ecologia, la biogeografia i la història natural, no sempre polititzades. Altres indicadors, els trobaríem en la manera com tracta la premsa la temàtica; s'han incrementat considerablement el nombre de cartes al director i articles a partir del final dels anys seixanta amb temes de medi ambient i d'ecologia. I considero un altre indicador de la permeabilitat, l'interès i la sensibilitat social entorn de l'ecologia el fet d'utilitzar el llenguatge d'una ciència que, abans dels anys seixanta, era poc coneguda i amb molt poca projecció en la societat. Els termes *biosfera*, *ecosistema*, *ecologia*, *fluxos energètics*, emprats correntment són un indicador d'aquesta permeabilitat. I podríem trobar també altres indicadors.

És important intentar contextualitzar aquest tema de la visibilitat i de la problemàtica mediambiental en la societat. Fins a quin punt és un fenomen nou parlar de *medi ambient* o parlar d'*interacció entre medi i societat*?

En primer lloc, hem de dir que no es tracta d'un fenomen nou. Hi ha hagut moments puntuals i concrets en el passat en què el tema ha estat tractat, encara que s'hagi fet de manera molt diferent de com es fa ara. Podem dir, objectivament, que la degradació del medi i la tensió entre explotació i degradació del medi sempre ha acompanyat les comunitats humanes. Des del moment que hi ha hagut assentaments més o menys grans, és un problema de notable importància i és un tema que fa centenars d'anys que surt en els textos i els comentaris.

El tema que ens interessa ara és: si ens ha acompanyat de sempre aquesta problemàtica, per què en determinats contextos i en determinats moments històrics surt a la llum pública? Per què aconsegueix una visibilitat notable? Sociològicament, és una pregunta interessant. Des de fa vint o vint-i-cinc anys aquest problema té un relleu destacable. Per què?

Voldria dir quelcom sobre la història dels temes mediambientals i de com s'ha construït una percepció social dels problemes socio-ecològics o ambientals.

En primer lloc, la industrialització és certament un moment important a l'hora de parlar de la degradació del medi: els problemes de contaminació a les ciutats industrials i, també, la ràpida sobreexplotació dels recursos que acompanya, no solament la industrialització, sinó el capitalisme.

També cal veure com incideixen sobre la mateixa societat, sobre els diversos col·lectius: hi ha un problema de distribució en la primera etapa de la industrialització. L'afectació dels problemes del medi no es distribueix equitativament en la societat; s'acumula i es concentra en determinats col·lectius o grups socio-ocupacionals. La relació és molt clara i ha estat molt estudiada, sobretot des de la geografia mèdica i l'epidemiologia social: la degradació ambiental a les grans ciutats s'acumula en la classe treballadora i té una incidència quantificable en la salut. És interessant veure, entorn d'aquesta relació distributiva dels mals del creixement del capitalisme, que, tot i que produeix béns i productes —com diu Ulrick Becke a *La sociedad de riesgo*—, també produeix mals traduïts en problemes ambientals que es concentren i es distribueixen inequitàtivament i se situen en la classe obrera.

La resposta a aquesta situació també s'ha de destacar: no hi va haver passivitat en la societat del segle XIX a Gran Bretanya, Alemanya i els Estats Units d'Amèrica perquè es van produir respostes provinents de diversos col·lectius; però sobretot precisament dels sindicats. L'ecologisme no és popular, segons diuen alguns; però en moments determinats, una reivindicació mediambiental antropocèntrica va formar part de la reivindicació sindical. Ja es va reclamar al segle passat, i molt concretament per part dels sindicats —no utilitzant, lògicament, el llenguatge de l'ecologisme actual, sinó el llenguatge de l'higienisme, del sanejament—, per a afavorir més plenament les classes vulnerables davant de la problemàtica de la degradació. Crec que és important, perquè aquest efecte de distribució també té una conseqüència i una resposta puntual des de sectors populars i també d'altres; hi ha precedents en aquest sentit.

També s'ha de dir que aquesta reivindicació per a millorar el medi ambient no s'aïlla d'altres reivindicacions; no és només una qüestió higienista i de sanejament, sinó que es vincula amb altres reivindicacions pròpies de l'esquerra: el tema de l'equitat, altres problemes de distribució, condicions de treball i vida; forma part d'un paquet de reivindicacions. I, també, en alguns casos, en

moviments que són antisistema. I no seria precisament el primer precedent en què veiem una reivindicació en relació amb el tema del medi que sigui antisistema, perquè hi havia sectors de l'esquerra que eren clarament antisistema i que donaven lloc a un espai per al tema del medi.

Hi ha un canvi molt significatiu a l'entorn, en el sistema productiu i en els productes que surten del produccionisme a partir dels anys trenta, i potser abans, una segona revolució industrial situada en la indústria química i petroquímica i hi ha un fenomen de dispersió i d'acumulació de contaminants i de degradació que no és acumulativa en un determinat col·lectiu.

M'explico. Sense entrar a interpretar temes d'ecologia, com s'interpreta des de l'ecologia aquesta acumulació? En la primera industrialització, molt localitzada, que afecta localitats industrials molt petites, sobretot determinats col·lectius. Els contaminants es biodegradaven i hi havia un sistema de neteja natural. Els nous contaminants com els pesticides, els metalls pesants, les radiacions..., aquests productes no es biodegraden i es distribueixen i s'acumulen a l'entorn, es dispersen i no discriminen socialment sense acumular-se en un determinat lloc i en un determinat col·lectiu. Són fenòmens transfronterers que, com per exemple el mercuri, no es localitza entorn de la font de contaminació, sinó que es dispersa en àrees molt grans. El cas de Txernòbil (radiacions) és evident que es tracta de la naturalesa transfronterera de la contaminació.

Tenim aleshores un fenomen de globalització dels fenòmens mediambientals a escala planetària. Això té un impacte molt notable en el que podríem anomenar «la construcció social d'una percepció o d'una vulnerabilitat» davant dels riscos mediambientals.

També s'ha de parlar del paper que en aquesta construcció tenen els estaments científics. Són processos complicats per a la seva divulgació; però s'ha fet un esforç divulgatiu per a explicar com s'arriba a aquesta nova equitat en el tema del medi.

El que és més significatiu sociològicament és que tenim, des de fa algunes dècades, nous col·lectius socials que no havien estat subjectes a la problemàtica ambiental; però que amb la globalització se senten vulnerables davant d'aquests nous riscos ambientals. Sense caure en un reduccionisme dur, hi ha una estreta relació entre aquests canvis qualitatius en l'entorn i la globalització dels problemes mediambientals i la nova construcció social de riscos ambientals. Aquesta construcció social es queda, sobretot, en determinats grups o classes ocupacionals elevats.

Hi ha una contradicció curiosa precisament perquè hi ha una nova equitat en tant que tots quedem afectats per les problemàtiques ambientals; hi ha globalització, tot i que segueix havent-hi un problema distribucional i una inequitat molt clara, que és el Tercer Món. Els que queden majorment afectats pels problemes ambientals són les persones que viuen a les perifèries, perquè hi ha una expulsió o exportació dels problemes ambientals i, també en els països anomenats *desenvolupats*, continua havent-hi fenòmens d'acumulació en els col·lectius històricament i tradicionalment vulnerables. És una interessant contradicció, perquè, sense cap mena de dubte, els més exposats als problemes ambientals continuen essent els col·lectius de sempre. Malgrat tot, hi ha un procés de generalització i globalització que abasta nous grups, i això és el que ha generat un procés de mobilització i d'activació respecte als problemes del medi.

Tot això és una simplificació enorme de tot el que volia dir, i reconec que hi ha elements de reduccionisme a l'hora de vincular tan estretament canvis a l'entorn amb canvis de percepció i un procés de construcció social d'aquest fenomen del risc. De totes maneres, penso que és l'element fonamental que cal tenir en compte.

Voldria tractar d'algunes coses puntuals. La primera és el que va succeir a França. Vaig estar en un debat amb Deleage, abans de les eleccions, i vaig prendre l'opció d'ésser força crític davant la unificació de les dues opcions ecologistes majoritàries de França. No veia la compatibilitat, tot i que entenia la urgència, perquè no era bo el fraccionament de l'ecologisme en dues opcions electorals.

És cert que l'ecologisme és molt més que la reivindicació ambiental, perquè implica temes de democràcia de base, de feminisme, de pacifisme, etc., i les dues ofertes eren molt contrastades en el tema de democràcia i control i participació dels activistes que pertanyen a les dues opcions. Els verds, Deleage i altres, seguien molt de prop el procés i l'evolució dels verds a Alemanya, amb aquestes nocions que tenen una forta inspiració en la tradició llibertària.

Mentrestant, l'altra opció, liderada per Brice Lelonde, era elitista, no democràtica; jeràrquica, que prescindia de les decisions de la base. El problema era dur perquè es volien unificar dues concepcions completament diferents amb un exercici de presidencialisme gaullista de fonda arrel en la tradició francesa, que també han perpetuat altres sectors de la política: per exemple, Mitterrand i Rocard. Lelonde exerceix aquest tipus de lideratge que sembla incompatible amb el que anomenaria *ecologisme polític*, que es troba en el cas alemany o a Holanda.

La crisi ecològica condueix a la necessària crítica del capitalisme? No. Crec que porta a la necessària crítica del produccionisme. De fet, el produccionisme ha existit en els anomenats *països del socialisme real*, i és un problema, per tant, que va més enllà del capitalisme. Serien útils altres definicions, i sembla que aquesta és una de les grans aportacions a partir del maig del 1968. Aquest és un element que hem oblidat aquí: les arrels mateixes del moviment ecologista, i és en aquest entorn en el qual es critica el capitalisme, el comunisme d'estat i el socialisme d'estat partint de les nocions de qualitat de vida, produccionisme, etc. No es pot oblidar l'herència i l'aportació que ens dóna el maig del 1968.

(Algú del públic demana quins són els gran eixos de la programació econòmica dels verds alemanys.)

Jorge Riechmann

En poques paraules, és difícil. Ho he intentat en un article sobre programes econòmics dels verds alemanys que sortirà en el proper número d'*Ecologia Política*. Explicar-ho extensament portaria molt més d'un article.

Els grans eixos no són molt diferents, d'altres proposicions que fan altres formacions, sigui en partits verds alternatius, sigui en partits de nova esquerra o d'esquerra renovada que van assumint els mateixos temes segons els diversos països europeus. Es donen els dos tipus d'evolució que porten a la forma-

ció d'una família de partits, alguns dels quals han nascut com a partits verds i altres com a formacions o aliances que vénen de les esquerres més antigues. Insisteixo: crec que es va camí d'una convergència programàtica que, sens dubte, creixerà (al nostre país, això es veu molt bé estudiant el programa electoral d'Izquierda Unida a les eleccions del 6 de juny).

Per donar només alguns dels grans eixos del treball programàtic dels verds alemanys, la qüestió de la reducció del temps de treball i el repartiment de l'ocupació, que ara arriba una mica al debat mediàtic a través de les eleccions franceses, es troba al centre de les propostes socials dels partits verds i, en particular, dels verds alemanys des del final dels setanta o començament dels vuitanta —a Alemanya, això ha estat un motor de les lluites sindicals durant els anys vuitanta.

Es vol una transformació profunda del sistema energètic i dels sistemes energètics basats en energies no renovables i altament contaminants que emprem. Els verds alemanys han desenvolupat un treball sectorial específic per a això plantejant una transició en una vintena d'anys per a sortir d'aquest sistema energètic recolzant-se en les palanques de l'estalvi i l'eficàcia mentre es van desenvolupant les energies renovables. Tampoc és una peculiaritat seva, sinó que programes nacionals semblants s'han elaborat en quasi tots els països europeus i, també, des de fa dos anys a Espanya amb el nivell de concreció necessari; és a dir, baixant a les centrals que s'han de tancar i de quin tipus, les inversions que s'han de fer en aquest i en altres sectors, etc.

Els verds alemanys han fet un disseny institucional suficientment precís per a un sistema del que ells anomenen *una planificació marc*; és a dir, un sistema de planificació vinculant per al sector públic i indicatiu per al sector privat, considerant diversos nivells regional, nacional i sectorial. Han arribat fins a l'extrem de concretar-ho en una llei que van proposar l'any 1990 al Parlament alemany.

Han dut a terme programes sectorials, també, suficientment precisos en els camps de les activitats econòmiques de les societats industrials que tenen el major impacte ambiental, entorn de les quals seria necessari actuar prioritàriament. Són el sector de la indústria química, les infraestructures i els sistemes de transport i l'energia. En aquests tres camps han desenvolupat els seus programes.

Han plantejat bastant a fons la qüestió de la democràcia econòmica, dels avenços possibles en la democratització de les estructures productives, i això en el pla de l'empresa, prenent com a punt de partida sistemes de la cogestió i de la participació dels treballadors en condicions que, sense donar-los poder de decisió, sinó només una mica més de pes en les decisions que es prenen als països europeus a les unitats productives. I, partint d'això, han fet un esforç per a radicalitzar i ampliar aquestes propostes de cogestió i, també, com un aspecte molt important en aquest pla de democràcia i economia, i considerant la desigualtat entre els sexes, han elaborat una llei antidiscriminació que és la proposta més avançada, en tant que és una llei de discriminació positiva sistemàtica de les dones, també en els plans econòmics i de les institucions, fins que s'aconsegueixi una situació de paritat.

Amb això he donat alguns elements. No és tot; però, si voleu més informació, ho he detallat més en l'article esmentat.

(Es pregunta quin tipus de formació política pot incorporar la proposta ecologista i fins a quin punt.)

Carlos Gabetta

Jo no ho tinc molt clar; però sí que em sembla que l'ecologisme té un avantatge, un element al seu favor: és el temps. La progressió dels problemes ecològics, com s'acaba de dir, és terrible i el curt termini en ecologia pot ésser de dècades. Potser alguns de nosaltres tindrem la desgràcia de veure o de sofrir algun problema veritablement greu.

En el número de *Cuatrosemnas* que estem preparant hem rebut un article sobre el vessament de residus nuclears a l'oceà Atlàntic per part de les potències; el que diu allà és vertaderament al·lucinant. Estem asseguts sobre una bomba de temps que potser exploti o comenci a explotar d'aquí a cinquanta anys o potser l'any vinent. I a escala de l'oceà Atlàntic, per exemple, una contaminació radioactiva, no és difícil imaginar-se què significaria.

L'ecologia incorpora aquest element d'urgència que durant molts anys podria assemblar-se a l'esperança o la il·lusió marxista que les contradiccions del capitalisme farien un vertader clam per si mateixes. La classe obrera seria el subjecte d'aquesta transformació necessària creada objectivament pel capitalisme.

Aquesta definició marxista, no la del capitalisme, sinó la del subjecte històric, s'està posant en qüestió perquè se n'han fet experiències que no han estat del tot positives; però de totes maneres el diagnòstic sobre el sistema de producció capitalista i el tipus de contradicció que porta entre el desenvolupament accelerat de les seves forces productives i el tipus de relacions de producció que és el que genera la desigualtat, continua essent tan vigent avui com fa un segle i mig.

I, aleshores, els problemes ecològics denunciats pels ecologistes s'incorporen a aquest element amb una immediatesa, amb una urgència i amb una dimensió internacional que penso que poden ajudar moltíssim a fer que la política es transformi en una altra cosa. En definitiva, els polítics no fan més que manifestar urgències i necessitats ja plantejades en la societat o amb les societats.

Dit això, han d'assimilar-se a partits polítics o no? Jo no tinc una idea clara sobre aquesta qüestió. En tot cas, als partits polítics, tal com són i tal com estan, em sembla que no, perquè hi ha un estil i una concepció antidemocràtica que, amb matisos, abasta també els partits anomenats «d'esquerra» que ha d'ésser modificada, i en aquest sentit tots els moviments com el feminisme, l'ecologisme, els antiracismes, incorporen un element que, pel fet de venir de la base i representar aspiracions d'amplis sectors, incorporen un element democràtic que podria transformar la manera de funcionament i la jerarquització interna dels partits polítics.

Crec que sí que queda demostrada en la pràctica i, per tant, no ho sé. Ara bé, continuo tenint enormes dubtes sobre el tema de les propostes reformistes de l'ecologisme. És lògic i raonable, ja que, si la productivitat augmenta amb la maquinària, amb la innovació tecnològica, i s'expulsa ràpidament mà d'obra, el temps de treball des del moment que la producció de béns no dismi-

nueix amb l'increment de l'atur, sinó que s'incrementa, s'intenti distribuir el treball. Però això porta ràpidament a distribuir els beneficis.

Dos treballadors ocupant el mateix lloc de treball, no són només quatre hores de treball cada un, sinó que són dues famílies diferents i la seguretat social serà més gran, etc. això no resol els problemes ecològics: la productivitat continua essent alta i la societat de consum continua essent la mateixa.

Al contrari, en aquesta hipòtesi es pot pensar tranquil·lament que més gent treballant menys temps i disposant de més recursos per a consumir, consumirà més cada dia. Imaginem-nos que tots nosaltres, guanyant el mateix, en comptes de quaranta-vuit hores setmanals, en treballéssim només vint-i-quatre. Què fariem? Doncs, gastar-nos els diners en el nostre temps lliure, o els podríem dedicar a assistir a conferències i a viatjar ecològicament. Continuaríem essent els quatre gats que som aquí; és a dir, que la major part de la gent que està immersa en aquest sistema continuaria consumint a dreta i esquerra, per dalt i per baix.

El repartiment del temps de treball no resol els problemes ecològics. I els plantejaments feministes no resolen els problemes que afecten les dones treballadores; la dona, quan ha resolt el problema del treball, es converteix en treballadora i té les mateixes contradiccions i problemes amb el sistema que el senyor treballador que es troba al seu costat.

Crec que tots aquests moviments reivindicatius, de denúncia, democràtics, tots aquests programes que es realitzen, són extremament positius i han de seguir endavant, i que vagin experimentant; però tots condueixen directament, en el fons i al final, al qüestionament del sistema. Crec que l'ecologisme, quan realment sigui una alternativa política —és a dir, quan tingui preparat un programa alternatiu—, haurà de lluitar amb unghes i dents i a mort, no solament en sentit polític, contra els factors del poder que no voldran moure's d'on són.

Pensem que els partits socialistes que han governat durant llarg temps han pogut governar en la mesura que han estat bons gestors del capitalisme realment existent. A Salvador Allende, que proposava, no un pla ecològic, sinó un programa reformista en molts aspectes importants, no li ho van permetre perquè afectava els interessos del sistema. I havia aconseguit una majoria suficient i tenia la decisió política suficient per a tirar endavant els seus programes de reforma, la qual cosa va fer insuportable la seva presència en el Govern. I va passar el que va passar.

A l'ecologisme, al feminisme, a l'antiracisme i al moviment dels drets humans els passa inevitablement el mateix. La contaminació no coneix fronteres i no coneix classes socials; però sempre afectarà molt més els pobres que els rics. Quan es desprenen gasos tòxics que provenen d'una petroleoquímica no reconeix en els afectats classes socials; però els únics que no poden marxar d'allà són els pobres, perquè els rics se'n van a una altra banda. Encara no conec un ric que visqui en un lloc contaminat, ni que estuegi en una platja contaminada.

Mentre això sigui així, el problema continuarà essent el mateix. Hem d'anar directament al sistema de producció i, sobretot, al sistema de distribució de la riquesa, i és aquí on l'ecologisme, com totes les alternatives polítiques que la humanitat ha conegut, s'haurà de polititzar, no en un sentit d'adherir-se a un partit o altre, sinó de lluitar políticament per tenir la força i la consistència necessària per a dur a terme el seu programa de transformació.

Louis Lemkov

Vull contestar l'interrogant de saber si són únicament els partits ecologistes les úniques forces aptes per a qüestionar el sistema i assolir els canvis fonamentals.

Un dels grans qüestionaments de l'ecologisme polític ha estat la manera com funcionen els partits polítics, la seva situació en la societat, si han de fer electoralisme, treball institucional o si han de fer altres coses. Això s'ha plantejat seriosament des de l'ecologisme polític.

També planteja la manera de democratitzar la presa de decisions de les organitzacions polítiques. Han demostrat una altra manera de fer política. I aquesta consigna ha estat utilitzada per determinades forces polítiques transformadores. I és aquí on tinc seriosos dubtes en aquesta qüestió.

Hi ha hagut incorporació d'elements analítics, d'elements de reivindicació de l'ecologisme per part d'aquestes forces polítiques; però la manera de fer política s'ha mantingut molt estàtica, continuen essent moltes vegades barraquetes electoralistes amb un exercici del poder des de dalt i amb molt poca interacció entre la cúpula i la base. Això és una amenaça per a aquesta convergència entre l'ecologisme polític i altres opcions polítiques «transformadores».

Al·ludint a la nostra situació aquí, una de les dificultats és que ens quedem en massa teoria, excessiva retòrica i massa consigna. I una de les consignes del primer ecologisme dels anys seixanta o setanta era: «pensar globalment i actuar localment». Aquí, a casa nostra, hi ha molt poca actuació local, poc treball concret, puntual, de tal manera que l'ecologisme polític es troba implicat en una quantitat de temes denunciabls sense resposta o accions concretes. I em refereixo també a l'anomenada «esquerra transformadora». Això els treu credibilitat, tant als uns com als altres. En principi, hi ha elements de convergència teòrica; però hi ha una carència de pràctiques.

L'ecologisme té consignes i anàlisi, és cert; però parteix també de coneixements científics. Crec que és molt important l'autoformació, com va fer l'esquerra treballadora en el passat; és a dir, conèixer l'economia i l'estructura de la presa de decisions. L'ecologisme teòric es queda moltes vegades en uns coneixements molt genèrics i molt pocs coneixements realment dels elements que mouen el sistema ecològic, i per a la denúncia i per a la formació aquests coneixements són bàsics. Crec que en la nostra cultura hi ha una mancança notable d'això, d'aquest treball d'autoformació.

És important, per a divulgar els problemes del medi ambient, de conèixer-los, i hem d'anar més enllà. Tenim consignes molt boniques; però s'ha de tenir un coneixement per a poder guiar les nostres intervencions, que són de naturalesa política i de denúncia política. Ens manca profunditat, i això ens dificulta molt.

